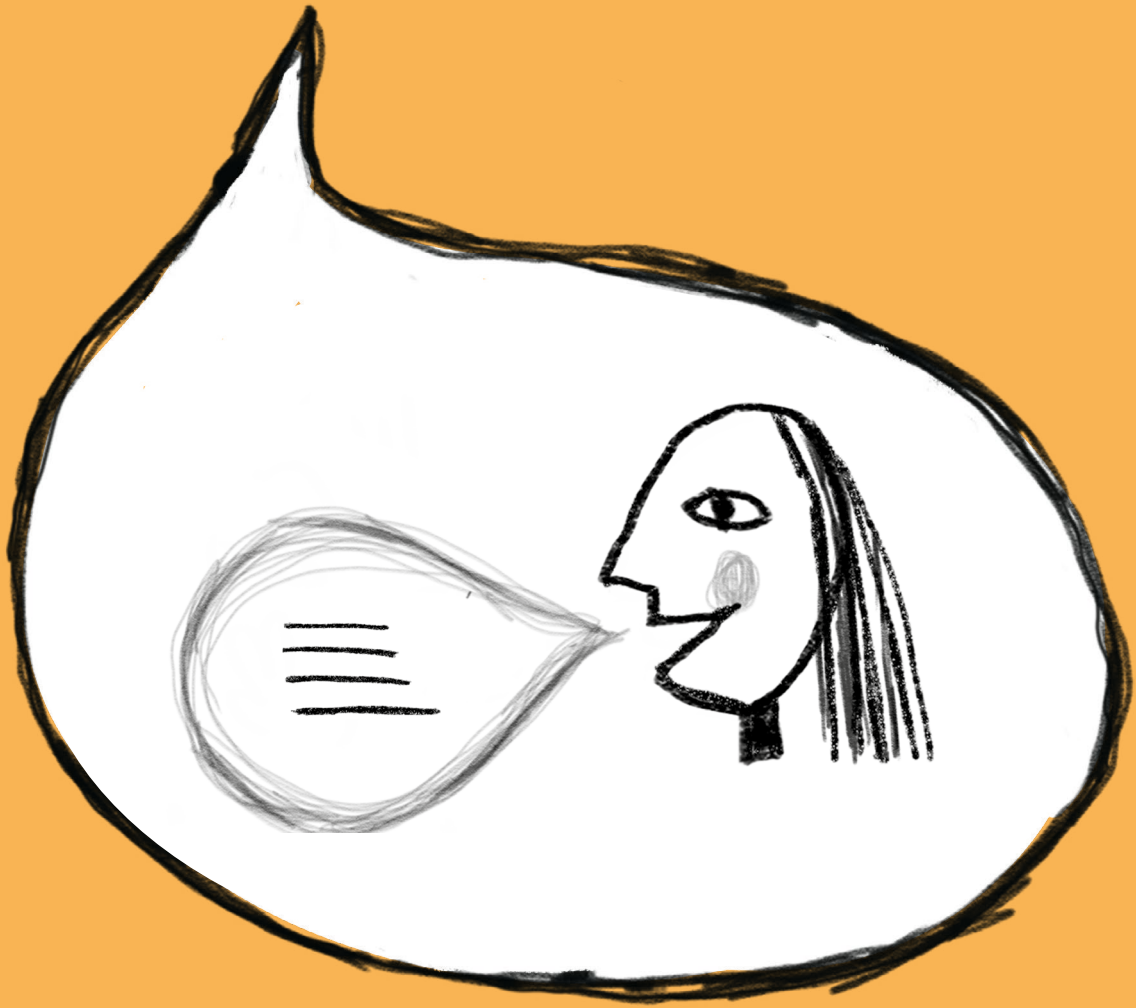

HUMAK[®]

Tekstitys- barometri 2021

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Sami Virtanen & Päivi Rainò

Sami Virtanen & Päivi Rainò

Tekstitysbarometri 2021

Tekstitysbarometri 2021
Sami Virtanen & Päivi Rainò
Julkaisun toimittaja: Päivi Rainò

ISBN 978-952-456-406-9

ISSN 2343-0664 (painettu)
ISSN 2343-0672 (verkkójulkaisu)

Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 130.
© Tekijät ja Humanistinen ammattikorkeakoulu, 2021, Helsinki

Taitto: Emilia Reponen

HUMAK[®]

Sisällys

1 Esipuhe	4
2 Nykyisestä tekstityspalveluihin liittyvästä lainsäädännöstä	6
3 Tekstitysbarometrin 2021 tulokset	8
3.1 Tutkimuskontekstista	8
3.2 Kyselyn toteutus	8
3.3 Vastaajien taustatiedot.....	9
3.4 Miltä alustalta tekstitettyjä ohjelmia seurataan?.....	10
3.4.1 Pari sanaa terminologiasta	10
3.4.2 Televisiokanava vai suoratoistoalusta?.....	11
3.4.3 Miten katsojat löytävät tekstityksen eri käyttöympäristöissä?..	13
3.5 Mitä tekstitykseltä odotetaan?	15
4 Puheenvuoroja tekstitysbarometritutkimuksesta	19
5 Lopuksi	20
Lähteet	22
LIITE 1 Verkkokyselylomake	25

1 Esipuhe

Sami Virtanen

Kuuloliitto on tuonut vuosikymmenien ajan eri foorumeilla esiin kuulovammaisten katsojien toiveita ja tarpeita mediankäyttäjinä. Järjestömme on jo pitkään seurannut myös kotimaisiin televisio-ohjelmiin liitettävää, ohjelmassa kuultua puhetta toistavaa tekstityspalvelua. (Käytän tästä *ohjelmatekstityksestä* seuraavassa lyhyempää ilmausta *tekstitys*.) Se on ollut aktivoimassa tekstitystarjontaan liittyvää yhteiskunnallista keskustelua ja ollut vaikuttamassa tv-ohjelmissa ja tilausvideopalveluissa tarjottavien kotimaisten sisältöjen tekstittämistä koskevaan lainsäädäntöön. Yksi merkittävimpiä vaikuttamisfoorumeja on ollut liikenne- ja viestintäministeriön (LVM) koordinoima esteettömien viestintäpalveluiden seurantarayhmä (2011–2014; ks. Liikenne- ja viestintäministeriö 2015). Ryhmän kokouksissa käsiteltiin muun muassa kuulo-, puhe- ja näkövammaisille suunnattujen sähköisten viestintäpalvelujen esteettömyyteen liittyviä asioita, tuotettiin erilaisia esteettömyysindikaattoreita ja -oppaita sekä tutustuttiin esteettömään yhteiskuntaan liittyvään toimintaan myös kansainvälisestä näkökulmasta.

Kuuloliitto on ollut myös sidosryhmänä mukana valtioneuvoston mediapoliittista ohjelmaa valmisteltaessa (vrt. Valtioneuvosto [2017]). Ohjelmaan kirjattiin tavoitteeksi kannustaa julkisen palvelun ja kaupallisten kanavien mediatoimijoita yhteistyöhön ääni- ja tekstityspalvelujen teknologioiden kehittämistyössä. Etenkin puheentunnistusteknologian kehityksessä tulisi pitää huolta siitä, että suomen-, ruotsin-, saamen- ja viittomakielisten mediapalveluiden osalta olisi mahdollista hyödyntää uusia teknologioita.

EU:n audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva ns. AVMS-direktiivi (ks. direktiivi 2010/13/EU) päivitettiin vuosina 2006–2008, mikä vaikutti osaltaan keskustelun äänenpainoihin Suomessa. Kuuloliitto on myös seurannut eurooppalaisen kuulovammaisten kattojärjestön EFHOH (European Federation of Hard of Hearing People) keräämää vertailutietoa

tekstitettävien tv-ohjelmien tarjonnasta Euroopassa (EFHOH 2011, 2015). Vuonna 2011 tehdyssä vertailuissa Suomi jäi roimasti jälkeen esimerkiksi Iso-Britanniasta, Hollannista, Ranskasta ja Ruotsista (EFHOH 2011, 21) ja vuoden 2015 seurantaraportissa Suomi listattiin Tšekin, Itävallan, Slovenian, Tanskan ja Espanjan ohella ”kehittyviksi maiksi”, kun taas Ruotsi oli siirretty tekstitystä tarjoavien maiden kärkiryhmään (EFHOH 2015, 10).

Vuonna 2009 ehdotimme LVM:lle benchmarking-matkoja Iso-Britanniaan ja Ruotsiin, koska näissä maissa tuotettiin jo tuolloin merkittävä määrä kuulovammaisille katsojille kohdistettuja tekstityspalveluja. Matkalla tapasimme Ruotsin SVT:ssä ja Iso-Britannian BBC:ssä sekä sikäläisen viestintän valvontaviranomaisen OFCOMissa toimivia, tekstityksestä vastaavia henkilöitä. Samana vuonna LVM järjesti Suomessa tekstitysseminaarin, jossa esiintyi tekstityksen asiantuntijoita Iso-Britanniasta, Ruotsista ja Hollannista, ja viestintäministeri Suvi Lindén käynnisti lainsäädäntöhankkeen televisio-ohjelmiin liitettävistä ääni- ja tekstityspalveluista.

Vuonna 2010 lakiin televisio- ja radiotoiminnasta 744/1998 lisättiin pykälä 19 a ”Ohjelmistojen saataminen näkö- ja kuulorajoitteisten saataville”. Sen mukaan suomen- tai ruotsinkielisiin julkisen palvelun televisio-ohjelmiin tulisi liittää tekstitys sekä muihin ohjelmiin selostus tai palvelu, jossa tekstitetyn ohjelman teksti muutetaan ääneksi. (Laki televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain muuttamisesta 733/2010.) Laki 733/2010 tuli voimaan 1.7.2011. Tähän lakiin liitettiin vielä valtioneuvoston asetus (292/2011), jossa määriteltiin prosentuaaliset kiintiöt siitä, kuinka paljon julkisen palvelun ohjelma-toiminnasta vastaavan Yleisradion (Yle) ja ”valtakunnallisen ohjelmistoluvan omaavien, yleisen edun televisiotoiminnan puitteissa toimivien”, ns. kaupallisten kanavien tulisi kalenterivuoden aikana tuottaa ääni- ja tekstityspalveluja kotimaisiin tv-ohjelmiinsa.¹ Tuolloin lain soveltamispiiriin kuului kaikki muu kotimainen sisällöntuotanto,

¹ Ns. yleisen edun kanavia eli vapaasti vastaanotettavia ja valtakunnallisella näkyvyysalueella toimivia kanavia olivat v. 2011 MTV3, Nelonen ja SuomiTV; v. 2015 MTV3, Nelonen ja Fox; v. 2018 yleisen edun kanavana toimi vain MTV3 (Asp 2017; Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2018; ks. myös tietoyhteiskuntakaari 917/2014). Tällä hetkellä ääni- ja tekstityspalveluade kohdistetaan säädöksissä ’yleisen edun kanavien’ sijaan ”valtakunnallisen ohjelmistotoimiluvan nojalla lähetettäviin, useita eri yleisöryhmiä palveleviin televisio-ohjelmistoihin ja yleisen edun televisio-ohjelmistoihin sekä niiden tilausohjelmajpalveluihin” (ks. laki sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta 1207/2020); lyhyemmin ilmaistuna ”yleisen edun ohjelmistoihin ja liikenne- ja viestintäministeriön päätöksellään vahvistamiin useita eri yleisöryhmiä palveleviin ohjelmistoihin”. Näillä tarkoitetaan MTV3- ja Nelonen-kanavia sekä niiden vastaavia ohjelmistoja tilausohjelmajpalveluissa. (Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2021a.)

paitsi urheilu-, musiikki- ja lastenohjelmat. Vuonna 2014 lakia uudistettiin siten, että tekstitysvelvoite laajeni koskemaan myös lastenohjelmia (ks. laki sähköisen viestinnän palveluista 917/2014, 211 §; valtioneuvoston asetus audiovisuaalisista palveluista 1245/2014, 7 §).

Vaikka Yleisradio aloittikin omatoimisesti tekstitystoimintansa kuulovammaisille jo neljä vuosikymmentä sitten, vuonna 1983 (Rainò 1997), tämän palvelun saatavuus ja kattavuus julkisen palvelun tv-toiminnassa on lainsäädännön kautta turvattu vasta kymmenen vuoden ajan. Aluksi valtioneuvoston asetuksella 292/2011 edellytettiin julkisen palvelun ohjelmatoiminnasta vastaavan Ylen tekstittävän vähintään 50 % ja kaupallisten tv-kanavien 15 % ohjelmistaan. Samalla tekstitettävien kiintiöiden kasvuprosentit määritettiin viiden vuoden siirtymäajan (2011–2016) puitteissa niin julkisen palvelun kuin myös valtakunnallisen ohjelmistoluvan omaaville toimijoille: Ylen kohdalla kotimaisten ohjelmien tekstityskiintiön tulisi siirtymäajan päättyessä nousta 100 prosenttiin; muilla osuuden tuli olla 50 prosenttia vuonna 2016.

Myöhemmin LVM päätti kuitenkin lieventää tekstitysvelvoitetta määrääjäksi vuonna 2017 ja 2018, jotta mm. suoratekstitykseen liittyviä teknisiä ratkaisuja ehdittäisiin kehittää toimivammiksi (Yleisradio 2016, 48). Vuonna 2020 suorien tv-lähetysten tekstitysvaativasta koskevaa poikkeusmääräaika siirrettiin edelleen, ja suorien lähetysten tekstitysvaativasta tulee näin ollen täysimääräisesti sovellettavaksi vasta vuoden 2022 alusta. Vaativasta tarkoittaa Yleisradion osalta 100 prosentin tekstitysvelvoitetta kaikissa kotimaisissa lähetyksissä (paitsi alueuutisissa) ja MTV3:n sekä Nelosen osalta 75 prosentin tekstitysvelvoitetta. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2020.)

Kuuloliitto on edunvalvonnassaan keskittynyt juuri näiden edellä kuvattujen säädösten seuranta- ja valvontatyöhön. Olemme tarkkailleet, toteutuuko lain kirjain ja mikä on esimerkiksi ollut laissa asetettujen mediapalveluyritysten todellinen prosentuaalinen tarjoama. Yksittäinen kuulovammaisen henkilö taas tekee valintansa kaikesta olemassa olevasta audiovisuaalisesta tarjonnasta seuraavien reunaehtojen puitteissa:

1. Onko ohjelma/sisältö tekstitetty? / Ohjelma ei ole laisinkaan tekstitetty.
2. Onko ohjelma /sisältö saatavissa heti suoratekstityksen kanssa?
3. Onko tekstitettävä sisältö mukana uusinnan yhteydessä?

4. Kuinka paljon tv- ja tilausohjelmajärjestelmien tarjoavalla on tekstitettyjä sisältöjä ylipäättään saatavilla?

Lukuun ottamatta julkista palveluntarjoajaa Yleisradiota ja kaupallisista kanavista tällä hetkellä ääni- ja tekstitysvelvoitteiden alaisia MTV3:sta ja Nelosta (vrt. Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2021a, 2021b), kotimaiset sisällöt eivät edelleenkään ole tekstitettyjä muilla vapaasti saatavilla olevilla taikka maksullisilla tv-kanavilla ja tilauspalveluohjelmien media-alustoilla. Sen sijaan kansainvälinen ohjelmisto on lähtökohtaisesti aina saavutettavaa – koska se on suomeksi tekstitettyä, s. o. käännettyä.

Kotimaisten tv- ja tilausohjelmajärjestelmien tekstitys ja sen tarjoama liittyvät viestinnällisten oikeuksien ja sananvapauden toteuttamiseen sekä siihen, miten yhdenvertaisuus tiedonsaantiin ja viestintäpalveluihin tosiasiallisesti toteutuu. Tekstityspalvelujen kehittäminen katsojien laadullisten odotusten mukaiseksi ei kuitenkaan ole tähän asti kuulunut Kuuloliiton edunvalvonnan prioriteetteihin. Tällä katsojien mielipideilmastoa mittaavalla tekstitysbareometrilla olemme nyt ensi kertaa – yhteistyössä Humanistisen ammattikorkeakoulun kanssa – pyrkineet selvittämään edustamamme väestöryhmän näkemyksiä ja tekstityspalvelujen saavutettavuutta sekä niihin kohdistettuja laadullisia odotuksia. Tulemme välittämään ne kaikkien tekstityspalveluita tarjoavien mediayhtiöiden tietoon.

2 Nykyisestä tekstityspalveluihin liittyvästä lainsäädännöstä

Sami Virtanen

Tv-ohjelmien tekstityspalvelu on tarjonnut kuulo- vammmaisille tv-katsojille ainutkertaisen mahdollisuuden seurata kotimaista ohjelmatarjontaa käännöstekstityksen sisältävän, ulkomaista alkuperää olevan ohjelmiston lisäksi. Odotukset ja vaatimukset sisältöjen suhteen ovat 2000-luvulla kasvaneet aiempaan verrattuna, samalla kun mediatarjonta on monipuolistunut ja ohjelmapalveluja tarjoavien mediayhtiöiden määrä on lisääntynyt. Suomalaiset mediayhtiöt ovat viime vuosina saaneet rinnalleen ulkomaisia mediatoimijoita, kun maksulliset suoratoistopalveluja tarjoavat kansainväliset yritykset ovat tulleet kotimaamme markkinoille kilpailemaan suomalaisten katsojien huomiosta.

Kotimaiset mediatoimijat poikkeavat kansainvälisistä toimijoista kuitenkin siitä, että ne tarjoavat runsaasti suomenkielisiä sisältöjä, kun taas kansainvälisten palveluntarjoajien ohjelmistoissa suomi esiintyy alkuperäiskielenä erittäin harvoin. Tämä on hyvä muistaa, kun arvioidaan kotimaisten ja kansainvälisten mediayhtiöiden välisiä eroja. Tekstitystarjonnan näkökulmasta kansainväliset sisällöt ovat suomalaisia saavutettavampia, sillä ne tavoittavat huomattavan laajan yleisön useilla kielillä saatavilla olevien käännöstekstitysten kautta. Ulkomaisten mediatuotantoyhtiöiden ohjelmiin on saatavilla myös alkuperäiskieltä, jopa suomeakin, toistavia ohjelmatekstityksiä (vrt. kuva 4, luku 3.5). – Oman lainsäädäntömme regulaatiot ja tekstitysvelvoitteet eivät kuitenkaan kansainvälisiin toimijoihin ulotu. Siksi myös tässä Tekstitysbarometri 2021 -raportissa käsitellään lähes yksinomaan kotimaisen ohjelmatarjonnan tilannetta.

Vuonna 2010 astui voimaan audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva AVMS-direktiivi, joka säätelee televisiolähetystoimintaa ja suoratoistopalveluja (direktiivi 2010/13/EU). Direktiiviä uusittiin vuonna 2018, jolloin keskeisenä tavoitteena oli parantaa kuluttajien ja alaikäisten suojelua ja taata tasavertaiset toimintaedellytykset uusille ja vakiintuneille käytänteille (Valtioneuvosto 2019; Åkermark, 2020). Lisäksi direktiivillä laajennettiin audiovisu-

aalisten sisältöpalvelujen esteettömyyttä koskevia velvollisuuksia. Velvollisuudet soveltuvat kaikkiin audiovisuaalisten sisältöpalvelun tarjoajiin, niin televisio- kuin myös tilausohjelmapalvelun tarjoajiin, joiden tulee saattaa palvelujaan jatkuvasti ja asteittain esteettömämmiksi. (HE 98/2020 vp.) Tätä direktiiviä noudattava laki sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta 1207/2020 astui voimaan 1.1.2021.

Aiemman, vuonna 2010 annetun AVMS-direktiivin (direktiivi 2010/13/EU) 7. artiklan mukaan jäsenvaltioiden tuli *rohkaista* mediapalvelujen tarjoajia, jotta ne vähitellen saattaisivat palvelunsa saavutettaviksi myös näkö- ja kuulovammallisille henkilöille. Nykyisessä laissa 1207/2020 velvoite on selkeämpi, sillä lain 211. pykälässä säädetään:

Ääni- ja tekstityspalvelun osuuden on oltava 2 momentissa tarkoitettujen yleisen edun televisio-ohjelmistojen ja useita eri yleisöryhmiä palvelevien ohjelmistojen osalta 75 prosenttia ohjelmista ja julkisen palvelun ohjelmistojen osalta 100 prosenttia ohjelmista. Ääni- ja tekstityspalvelun osuuden on oltava 2 momentissa tarkoitetuissa tilausohjelmapalveluissa 30 prosenttia ohjelmistoista.

Laki myös laajentaa velvoitteen koskemaan tilausohjelmapalveluja (Yle Areenaa, MTV:n mtv.fi -palvelua ja Nelosen osalta Ruutu-palvelua): Lain 1207/2020 mukaan ääni- ja tekstityspalvelu on liitettävä Yleisradio Oy:stä annetussa laissa tarkoitettuihin julkisen palvelun televisio-ohjelmistoihin ja tilausohjelmapalvelussa saatavilla oleviin ohjelmistoihin. Ääni- ja tekstityspalvelu on liitettävä myös valtakunnallisen ohjelmistotoimiluvan nojalla lähetettäviin, useita eri yleisöryhmiä palveleviin televisio-ohjelmistoihin ja yleisen edun televisio-ohjelmistoihin sekä niiden tilausohjelmapalveluohjelmistoihin. Televisio-ohjelmien ohella tv-kanavien tulee jakaa tekstitettäviä sisältöjä tilausohjelmapalveluissaan vähintään 30 prosentin osuuden verran. Ääni- ja tekstityspalvelua ei

tarvitse liittää suorana lähetyksenä lähetettäviin musiikkiesityksiin eikä urheiluohjelmiin. Suorat lähetykset on kuitenkin mahdollista lähettää tekstitettyinä uusintalähetyksen yhteydessä. – Muiden ohjelmasisältöjen osalta suorien lähetyksen tekstitysvaatimus tulee täysimääräisesti sovellettavaksi 1.1.2022 lähtien, niille suodun siirtymäajan vuoksi. Poikkeusluvan taustalla on ollut pyrkimys turvata hyvälaatuinen tekstitys myös suorissa lähetyksissä. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2020.)

Nykyisin voimassa olevassa sähköisen viestinnän palvelulaissa 1207/2020 on myös kirjaus laadun tavoitteesta: Sen mukaan tekstityspalvelu tulee toteuttaa laadukkaasti siten, että tekstitys on käyttäjälle riittävän selkeää ja ymmärrettävää. Tämä 1.1.2021 lähtien voimassa ollut kirjaus on tullut lisäyksenä säädökseen kansallisena erityispiirteenä. Syynä on ollut muun muassa kaupallisen tv-kanava Nelosen automaattinen tekstitys, josta Kuuloliitto on saanut kuulovammaisilta katsojilta negatiivista palautetta säännöllisin väliajoin (ks. luku 3.5). Kanavan automaattiset tekstitykset ovat tuottaneet sekä ärtymistä että huvittuneisuutta (Kuuloliitto 2019).

Viestintäpalvelulaissa 1207/2020 olevan 211. pykälän mukaan audiovisuaalisen sisältöpalvelun tarjoajan on raportoitava Liikenne- ja viestintävirastolle (Traficom) toimistaan saattaessaan palvelujaan kansalaisille esteettömiksi. Traficom on tätä varten laatinut ohjeistuksen audiovisuaalisten sisältöpalvelujen esteettömyyden valvonnasta (Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2021b). Ohjeistuksessa kuvataan mm. televisio- ja tilausohjelmalvelujen tekstitettyjen (ja äänitextitettyjen) kiintiövelvoitteita sekä tekstityksen laadun kriteereitä ja arviointia. Traficom sisällyttää laatu-kriteereihin myös tekstityksen ja ohjelmasisällön vastaavuuden, tekstityksen viiveettömyyden, kielen virheettömyyden ja luettavuuden. Lisäksi laatu-kriteereissä mainitaan tekstityksen ”miellettävyys”, s. o. ruututekstin sisältämä ajatus tulee voida *mielittää* helposti (Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2021b, 2–3). Ohjeistuksessaan (mt.) Traficom sanoo keräävänsä loppuvuodesta 2021 selvitykset laadun toteutumisesta ja tiedot toimijoiden vastaanottamista, laatua koskevista katsojapalautteista. Katsojayhteydenottoja varten on luotu sähköinen asiointilomake Traficomien verkkopalveluun (Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2021c).

Mainittakoon, että myös Kieliasiantuntijat ry:n koordinoima työryhmä on koonnut vuonna 2020 ohjelmatekstityksen kansalliset laatusuositukset, joiden toivotaan palvelevan sekä ohjelmatekstitystä tuottavia tahoja että katsojia. Tätä ohjeistusta voi hyödyntää myös laatuavoitteiden seurannassa. (Kieliasiantuntijat ry 2020; Gorschelnik 2021.)

3 Tekstitysbarometrin 2021 tulokset

Päivi Rainò

3.1 Tutkimuskontekstista

Tässä Tekstitysbarometriksi nimetyssä kyselyssä selviteltiin kotimaisten tv-kanavien ja suoratoistopalvelujen ohjelmia seuraavien katsojien näkemyksiä ruututeksteistä, joissa ohjelmassa kuultu puhe toistetaan samalla kielellä, auditiivisesta havainnosta kirjoitettuun muotoon muokattuna. Tätä ns. *ohjelmatekstitystä*, jota kutsutaan myös 'kielensisäiseksi tekstitykseksi' tai 'tekstitykseksi kuulovammaisille', voivat toki hyödyntää muutkin kuin heikkokuuloisten ja kuurot henkilöt, joille tämä tukitoiminto oli alun perin suunnattu. – Alkuperäisen kohderyhmänsä takia ohjelmatekstityksessä esiintyy käännöstekstityksestä poiketen myös kuvailua tavanomaisesta puheesta poikkeavasta äänenkäytöstä ja ohjelmassa kuuluvista muista äänistä. (Eronen 2009; Pöntys 2016; Tiittula, Kurimo, Mansikkaniemi & Rainò 2018; Kieliasiantuntijat 2021; ks. myös Tieteen termipankki, hakusana *ohjelmatekstitys*.)

Tekstitysbarometri-kyselytutkimus toteutettiin ensimmäistä kertaa syksyllä 2021, eräänlaisena pilottina. Ohjelmatekstitykseen liittyviä tutkimuskyselyjä ja haastattelututkimuksia on Suomessa muutoin tehty toki jo pitkään, esimerkiksi eri alojen opinnäytteisiin ja erilaisiin tutkimusintresseihin ja -hankkeisiin liittyen. (Mm. Tiittula & Rainò 2013; Tiittula 2016; Vitikainen 2017; Tiittula ym. 2018; Kiuru & Koivukoski & Rantanen 2020.) Näissä on kuvattu muun muassa sitä, ketkä ohjelmatekstitystä käyttävät ja millaista eri tv-kanavien – vaikkakin suurimmaksi osaksi Ylen tuottama – ohjelmatekstitys on ja millaista sen eri käyttäjäryhmien mielestä tulisi olla.

Audiovisuaalisen sisältötuotannon toimintaympäristö on kuitenkin voimakkaasti muuttunut viime vuosien aikana, ja digitaalinen murros on tuonut Suomenkin markkinoille ohjelmatarjontaan lukuisia ulkomaisia mediapalveluita (Kemppinen 2020; vrt. Laaksonen & Kannisto 2021). Siksi tässä kyselytutkimuksessa haluttiin kerätä katsojien näkemyksiä myös uusien toimijoiden tarjoamista kielensisäisistä tekstityspalveluista. Lisäksi pyrittiin selvittämään, kuinka saavutettavia katsojien näkö-

kulmasta eri tv-kanavien ja suoratoistopalvelujen kautta tarjottavat kielensisäiset tekstitykset ovat. Aiempien kyselyjen tapaan tiedustelimme myös osallistujien mielipidettä tekstitysten laadusta ja siitä, mitä puhutun kielen piirteitä tulisi niissä heidän mielestään noudattaa.

Koska barometrikyselyillä pyritään mittaamaan – ilmapuntarin tavoin – mielipide- ja asenneilmastossa tapahtuvia muutoksia, mahdollista "ilmastonmuutosta" voidaan tarkastella vain samansuuntaisina toistuvien kyselysarjojen kautta. Tekstitysbarometria on tämän vuoksi tarkoitusta säännöllisesti. Ja koska ohjelmatekstityksiä voivat hyödyntää muutkin kuin ohjelmatekstitystä perinteisesti käyttäneet katsojaryhmät, pyritään vastaajapohjaa tulevissa kyselyissä laajentamaan, käytettävissä olevien resurssien puitteissa.

Mainittakoon, että seuraavassa käytetään yläkäsitettä *tekstitys* (ks. Tieteen termipankki, hakusana *tekstitys*) 'ohjelmatekstityksen' merkityksessä; paikoin myös termiä *ruututekstitys* (ks. Vertanen 2001). Jos vaarana on käsitteen sekaantuminen käännöstekstityksiin, käytetään ilmausta *ohjelmatekstitys*.

3.2 Kyselyn toteutus

Tekstitysbarometri 2021 toteutettiin sähköisenä verkkokyselynä Webropol-kyselyalustalla. Kysely oli avoinna kolmen viikon ajan elo–syyskuun vaihteessa 2021. Siitä tiedotettiin pääasiassa kuulovammaisten ja kuurojen henkilöiden etujärjestöjen viestimissä. Kyselylomakkeen sisältö on kuvattu liitteessä 1. (Lomake oli pilottivaiheessa saatavilla ainoastaan suomeksi.) Niin sanotulla lumipallotekniikalla rekrytoituja vastaajia vieraili määräaikaan mennessä verkkokyselyalustalla 158 kertaa. Kaikki palauttivat lomakkeen; tyhjiä tai kesken jätettyjä lomakkeita ei lähetetty lainkaan. Kyselyssä esitettiin neljä vastaajaa taustoittavaa kysymystä (nrot 1, 11–13) ja yhdeksän tekstitykseen liittyvää kysymystä (nrot 2–10). Yksikään kysymys ollut pakollinen.

Kaikki vastauslomakkeet otettiin mukaan tutkimukseen, sillä lähes jokainen osallistuja reagoi useimpiin tekstitystä koskeviin valintakysymyksiin sekä heitä itseään taustoittaviin kysymyksiin.

Kyselyyn osallistuminen oli vapaaehtoista ja siihen vastattiin anonymisti; mitään henkilötunnisteita ei vastaajista kerätty. Mitään rajoituksia ei myöskään asetettu esimerkiksi siten, että yhdestä IP-osoitteesta olisi voinut vastata vain kerran. Oletamme kuitenkin, että jokainen vastauslomake saatiin eri henkilöiltä. Kysely oli verraten lyhyt, minkä vuoksi Webropolin tallentuneiden lokitietojen perusteella suurin osa vastaajista kävi lomakkeen läpi suhteellisen lyhyessä ajassa, n. 5–10 minuutissa. Osallistujilta tiedusteltiin, minkä vuoksi he tarvitsevat tekstitystä (kysymys 1), ja mitä media-alustoja he käyttävät tekstitettyjä ohjelmia katsoessaan (kysymykset 2–5, 9). Vastaajia pyydettiin myös kertomaan kuulohavaintoa tukevista apuvälineistä, joita he käyttävät tekstitettyjä ohjelmia seurattaessaan (kysymys 12). Lisäksi osallistujia pyydettiin arvioimaan, mitä piirteitä he tekstityksissä arvostavat (kysymys 8) sekä kuvailemaan muita havaintojaan tv-kanavien ja palveluntarjoajien tuottamissa tekstityksissä (kysymykset 6, 7, 10).

Lomakkeista Webropol-kyselyalustalle kertynyt aineisto vietiin edelleen tilastollista tarkastelua varten SPSS-ohjelmaan; analyysikeinoina käytettiin erilaisia jakaumatarkasteluja sekä joitakin ristiintaulukointeja. Laadullista aineistoa kertyi puolestaan koti- ja ulkomaisten tv-ohjelmien ja suoratoistopalveluntarjoajien ohjelmatekstityksiin liittyvistä avoimista vastauksista (kysymykset 6, 7 ja 10) sekä kyselyn lopuksi annetusta muusta palautteesta (kysymys 14) sekä jonkin verran muihin kysymyksiin annetuista sanallisista tarkennuksista. Tämä kokonaisuudessaan 1–60:sen sanaa käsittävä, noin 300 tietuetta käsittävä sanallinen materiaali ryhmiteltiin temaattisesti. Laadullisesta aineistosta esitellään seuraavassa joitakin havainnollistavia nostoja, sillä koko materiaalia ei tässä ole mahdollista käsitellä tyhjentävästi. Kyselytutkimuksen materiaali on kuitenkin saatavissa raportin laatijoilta tarvittaessa nähtäväksi.

3.3 Vastaajien taustatiedot

Kyselyyn osallistuneista henkilöistä (N = 158) hiukan alle puolet ilmoitti olevansa iältään 41–59-vuotiaita (n = 74, 47 %); 60–74-vuotiaita oli vastaajis-

ta noin neljäsosa (n = 38; 24 %) ja 25–40-vuotiaita oli vastaajista lähes viidennes (n = 30; 19 %). Heitä nuorempia oli vastaajissa vain kolme prosenttia: 15–24-vuotiaita oli mukana kolme ja alle 15-vuotiaita yksi. 75-vuotiaita ja sitä vanhempia oli mukana 12 henkilöä (8 %).² Lähes puolet osallistujista (n = 72, 46 %) ilmoitti asuvansa Uudellamaalla. Pirkanmaalta, Varsinais-Suomesta, Pohjois-Savosta, Keski-Suomesta ja Pohjois-Pohjanmaalta oli kotoisin kustakin 9–11 vastaajaa (6–7 %). Muista maakunnista kyselyyn osallistui 1–5 henkilöä; Etelä-Savosta, Keski-Pohjanmaalta ja Ahvenanmaalta ei ketään. Yksi kyselyyn osallistuneista ei halunnut kertoa kotimaakuntaansa.

Kyselyyn osallistuneista yhdeksän kymmenestä (92 %) edusti katsojia, jotka joutuvat tukeutumaan ohjelmatekstitykseen heikon kuulonsa takia. He valitsivat lomakkeen 1. kysymyksessä ”Miksi käytät tekstitystä” (ks. liite 1) tarjotuista vaihtoehdoista joko *koska en kuule* tai *kuulohavainnon tukena* taikka molemmat, sillä valintojen määrää ei ollut rajoitettu; monet kokivat myös vaihtoehdon *kielen ymmärtämisen tukena* sopivaksi itselleen. (Kuvio 1).

Kymmenen vastaajaa (6 %) kertoi katsovansa tekstitystä, koska se hyödyttää (myös) muita perheenjäseniä:

Kuuro puoliso.

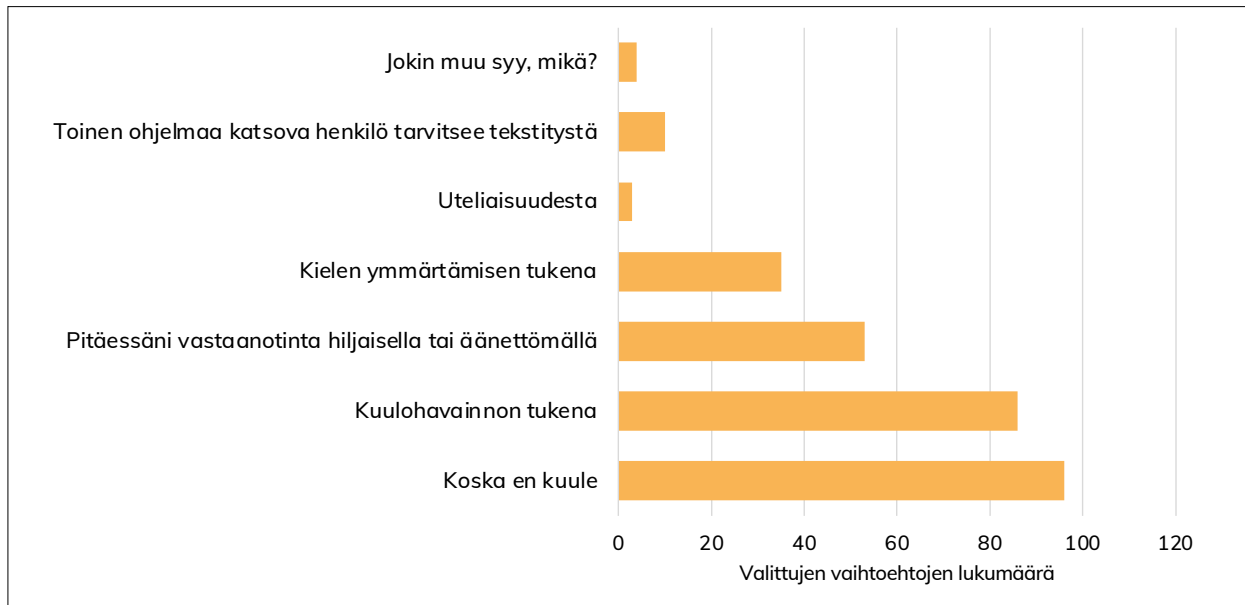
Kuulovammainen lapsi perheessä.

Ohjelmaa katsoo myös huonokuuloinen henkilö tai henkilö, joka tarvitsee tekstitystä kielen ymmärtämisen tueksi.

Toivon tekstitystä kaikkiin kotimaisiin ohjelmiin, myös uutisiin. Tekstitys takaisi sen, että perheenä voisimme yhdessä katsoa kotimaisia ohjelmia. Nyt käy niin, että kuulon kanssa kamppailevat perheenjäsenet lähtevät pois, kun eivät saa puheesta selvää eivätkä aina näe huuliota puheen tukena. Jatkuva pinnistely selvän saamiseksi vie nautinnon ohjelmasta. Musiikki, taustäänäet yms. heikentävät myös puheen kuulemista ja ohjelman seuraamista.

Kolmannes vastaajista ilmoitti käyttävänsä tekstitystä (myös) pitäessään vastaanotinta hiljaisella (kuvio 1). Uteliaisuudestakin tekstityksiä katsotaan: ”Haluan seurata, miten puhuttu kieli on tekstitetty.” Lisäksi muutama kertoi hyödyntävänsä ohjelmatekstityksiä muissakin kuin kotimaisissa ohjelmissa, kielen ymmärtämisen tukena:

² Vaikka barometristä ilmoitettiin ja kyselyyn rekrytoitiin osallistujia Kuuloliiton hallinnoiman verkkoalustan ja sosiaalisen median kautta, vastaajien ikäprofiili ei suoraan heijastanut Kuuloliiton yhdistysten perinteisintä jäsenkuntaa, josta huomattava osa on 70-vuotiaita tai sitä vanhempia henkilöitä (vrt. Myllymäki 2020).

Kuvio 1. Vastaukset kysymykseen Miksi käytät tekstitystä? (Vastaajia 158/158, valittujen vastausten lukumäärä 287; vastausvalintojen määrää ei rajattu.)

Kun en ymmärrä täysin puhuttua englannin kieltä, käytän tekstitystä helpottamaan puheen ymmärtämistä.

Pysyy ohjelmassa ”kärryillä” ja oppii samalla kieltä esim. englantia.

Kuntosalilla TV:t äänettämiä, joten ei saa mitään irti kotimaisista lifestyle-ohjelmista, vaan väkisin crosstrainerin/juoksumaton aikana katselee ulkomaisia tekstitettyjä ohjelmia.

Toisaalta kotimaisissakin ohjelmissa kerrotaan tarvittavan tekstitystä epäselvästi artikuloidun puheen ymmärtämiseksi, kuten ”muista syistä” (n = 4) tekstityksiä seuraavat tarkensivat:

Tosi-tv-ohjelmissa puhutaan epäselvästi ja päällekkäin.

Kuulen ja käytän tekstitystä tukena – –. Mutta monessa ohjelmassa suomenkielinen puhe huonosti kuuluu. – – esim. luonto ohjelmissa on turhaan aina taustamusiikki, joka vaikeuttaa puheen kuulumista.

Kuulevana olen ollut Areenan tekstityksiin tyytyväinen. Käytän tekstityksiä lähinnä siksi, että mumisevat näyttelijät ärsyttävät.

Vastaajista 112:lla (N = 158) on käytettävissään joko yksi tai useampi kuuntelun apuväline (esim. induktiosilmukka, langaton kuuntelujärjestelmä tai

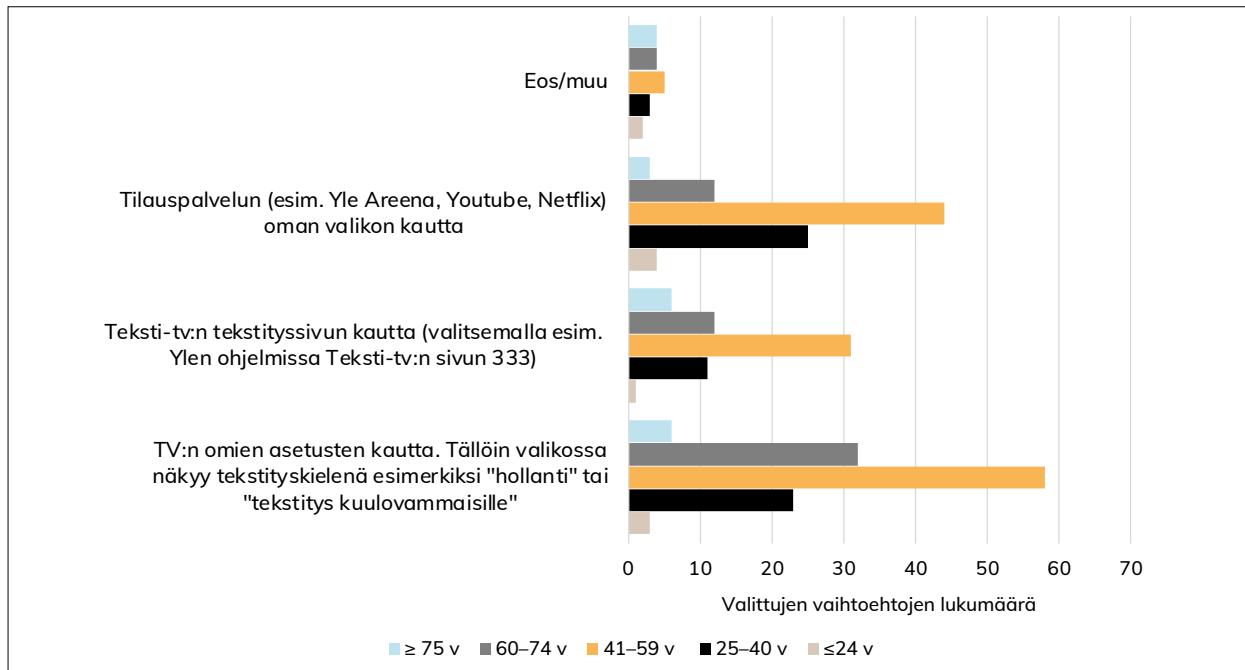
kuulokkeet), joita he saattoivat hyödyntää ohjelman katselussa ohjelmatekstityksen lisäksi. He kokivat tekstityksen tuovan lisäturvaa kuulohavainnolle: ”Haluan olla varma, että kuulin oikein.”

3.4 Miltä alustalta tekstitettyjä ohjelmia seurataan?

3.4.1 Pari sanaa terminologiasta

Kun ohjelmaa seurataan perinteisen televisiolähteyksen ja/tai -vastaanottimen sijaan esimerkiksi tietokoneelta, digisovittimen kautta tai verkkoyhteyden omaavasta hybridi- eli älytelevisiosta, toimintoa ja/tai välinettä kuvataan eri sanastokoelmissa mm. termeillä *nettitelevisio*, *netti-tv*; *Internet-televisio*; *tilausvideopalvelu* (vrt. Finto.fi; TEPA-termipankki).³ Tämän vuoksi tekstitysbarometrin kyselylomakkeessa turvaututtiin termikolmikkoon *netti-tv – suoratoistopalvelu – tilausvideopalvelu*. Tässä raportissa käytetään kuitenkin termiä suoratoistopalvelu, sillä se on näistä tällä hetkellä yleisimmin käytetty esimerkiksi Internetissä, ja on termikolmikosta ainoana mukana suomen yleiskieltä kuvaavassa Kielitoimiston sanakirjassa (2021). Täällä se määritellään yllä mainittujen termipankkien lailla verkkopalveluksi, ”joka tarjoaa ääntä, kuvaa t. molempia suoratoistona internetin välityksellä”. *Suoratoistolla* (striimauksella) tarkoitetaan puolestaan ”tiedon siirtoa ja käyttöä yhtäaikaaisesti niin, että käyttö aloitetaan ennen

³ Käyttöliittymien monimuotoisuus ja terminologian sekavuus (ohjelmatekstityksenkin kohdalla) käy myös ilmi Liikenne- ja viestintävirastolle tehdystä Suoratoistopalvelujen saavutettavuusraportista (ks. Pesonen & Kunelius 2019, 5–6).

Kuvio 2. Mitä kautta eri ikäiset katsojat valitsevat ohjelmatekstityksen. Ristiintaulukointi kysymyksistä 2 ja 11 (vrt. liite 1). [Eos = en osaa sanoa.]

kuin tieto on kokonaisuudessaan siirretty vastaanottajalle” (Kielitoimiston sanakirja 2021; Finto.fi; TEPA-termipankki, hakusana *suoratoisto*).

Kyselyssä jätettiin tietoisesti tarkentamatta, viitataanko suoratoistolla ohjelmiin, jotka olisi tehty ennen katseluajankohtaa vai syntyvätkö ne katselun hetkellä, reaaliaikaisesti. Viime mainituksessa tapauksessa kyse olisi *suorasta verkkolähetyksestä* (vrt. TEPA-termipankki, hakusana *suoratoisto*). Rajauksen huomioiminen ja erilaisten lähetysmuotojen erottelu olisi pitkittänyt kyselyä tarpeettomasti. Katsoja ei myöskään aina eroa huomanne, sillä samaan ohjelmaan voidaan sisällyttää sekä etukäteen valmisteltua että reaaliaikaista videomateriaalia, kuten myös etukäteen valmisteltua että lähetysten aikana tuotettavaa suoratekstitystä.

3.4.2 Televisiokanava vai suoratoistoalusta?

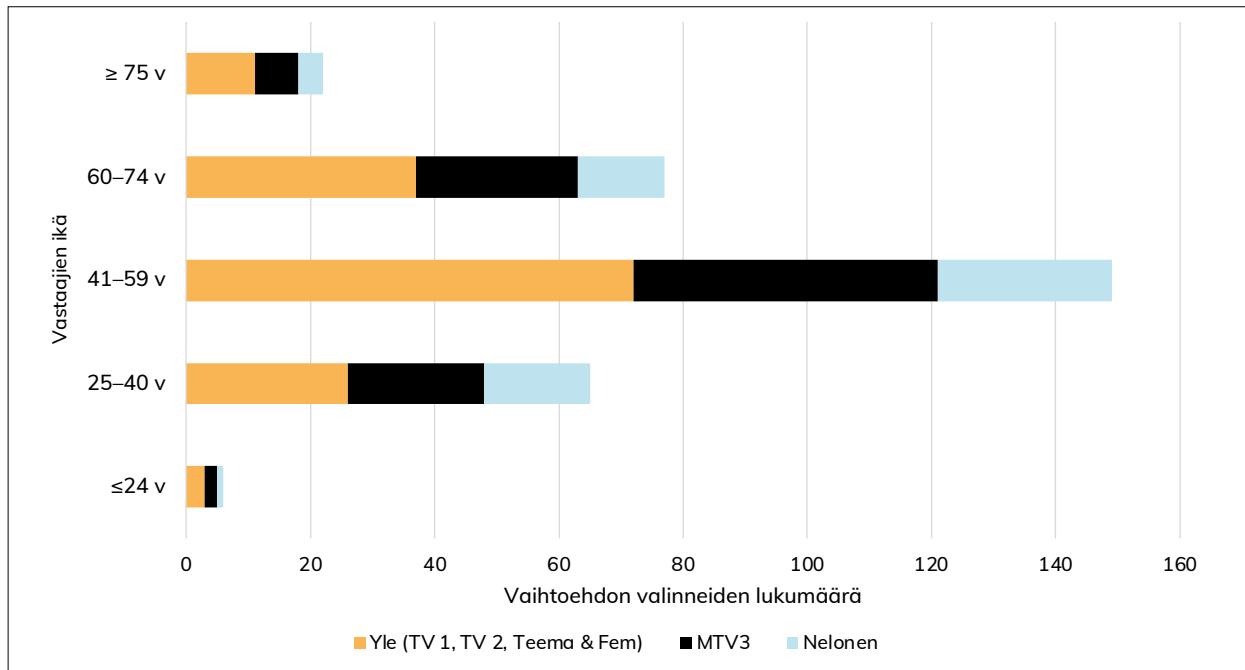
Tilastokeskuksen vuonna 2017 tekemän vapaa-ai-
katutkimuksen (ks. Saarenmaa 2019, 2020) mukaan tähän Tekstitysbarometriin osallistuneista suurin osa, 78 prosenttia, sijoittuisi niihin ikäryhmiin, jotka katsovat eniten tv-ohjelmia päivittäin. Tuolloin 60 prosenttia 45–55-vuotiaista seurasi tv-lähetystä, ja suhdeluku nousi eri ikäluokissa asteittain siten, että ahkerimmin tv-ohjelmia katsoivat 75-vuotiaat ja sitä vanhemmat (90 % ikäluokasta). Tälle vuosikymmenelle siirryttäessä vanhemmatkin ikäpolvet ovat tehneet digiloikan ja ryhtyneet käyttämään suoratoistopalveluja (Saarenmaa 2019 käyt-

tää termejä *tilausvideo-* ja *nettitelevisio(palvelut)*). Koronapandemia on lisännyt entisestään tv-yhtiöiden uusien suoratoistopalvelujen hyödyntämistä, etenkin vanhemmissa ikäryhmissä. (Kohvakka & Saarenmaa 2021; Finnpanel 2020; Asp 2017.)

Tekstitysbarometri-kyselyyn osallistuneista 122 vastaajaa 158:sta ilmoitti kysymykseen 2 (ks. liite 1) vastatessaan katsovansa tekstitettyjä ohjelmia tv-vastaanottimesta, mutta yli puolet osallistujista katsoo tekstityksiä myös suoratoistopalvelujen kautta (n = 88). Mitä vanhempia vastaajat olivat, sitä enemmän he suosivat tv:tä, kun taas nuoremmat hakeutuvat useammin suoratoistopalvelujen pariin (vrt. myös Suomen virallinen tilasto 2020). Tekstitelevisiokin asetuksiin turvaudutaan yhä: 66 vastaajaa 158:sta kertoi valitsevansa tekstityksen näkyviin teksti-tv:n asetuksista. (Kuvio 2.)

Kyselyssä ei tehty eroa tavanomaisen tv-vastaanottimen ja Internet-yhteydellä varustetun hybridi- eli älytelevision välillä, eikä vastausvalikossa myöskään ollut digisovitinta. Tämän ns. digiboksin oli kuitenkin kaksi vastaajaa kuudesta ilmoittanut ”joku muu” -vaihtoehdon kohdalla. Sanallisesti muina vaihtoehtoina ilmoitettiin mm. ”kaukosäädin” ja ”Chromen asetukset”. Vastausten sisällöllisen yhteismitattomuuden takia kuviossa 2 vaihtoehdot *joku muu, nämä vaihtoehdot eivät ole minulle tuttuja sekä en osaa sanoa* on yhdistetty.

Kyselylomakkeen kysymykseen 4 ”Minkä kotimaisten tv-kanavien ohjelmissa käytät tekstitystä?” barometriin osallistuneet ilmoittivat seuraavansa

Kuvio 3. Tekstitysten hyödyntäminen kotimaisilla tv-kanavilla. Ristiintaulukointi ≥ 15 -vuotiaiden osallistujien antamien vastausten pohjalta (kysymykset 4 ja 11; vrt. liite 1). Kuviossa ei ole huomioitu vaihtoehtoja *joku muu* ($n = 14$; ks. alla) tai *en osaa sanoa* ($n = 5$) valinnoita.

eniten kotimaisia ohjelmia kanavilta, joilla ääni- ja tekstityspalveluvelvoitteen (Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2021a; 2021b) takia tekstitettyjä ohjelmia on muutenkin tarjolla. Lähes kaikki tähän kysymykseen vastanneista (156/158) ilmoittivat katsovansa tekstitettyjä ohjelmia Ylen kanavilta ($n = 49$, 96 %), ja yli puolet vastaajista ($n = 106$, 68%) seuraa myös MTV3:sen tekstittämiä ohjelmia. (Kuvio 3.) Lähes puolet on myös yrittänyt seurata Nelosen kotimaiseen ohjelmatarjontaan liitettyjä tekstityksiä ($n = 64$, 41 %). (Vrt. luku 3.5.)

Kysymykseen 4 vastanneet, *Muu, mikä?* -vaihtoehdon valinneet ($n = 14$) luettelivat lisäksi kanavia, joissa ohjelmatekstitystä ei ole (Alfa, TLC, Fox) tai sitten kommentoitiin omia kanavavalintoja tekstityksen olemassaolon tai sen puuttumisen perusteella:

[Käytän tekstitystä] aina kun tarjolla.

Ei mikään muu kanava [kuin Yle ja MTV3] tekstitä suomeksi suomalaisia ohjelmia!

Tarkistan aina muita kanavia katsoessa, joko kanavan ohjelmissa on tekstitykset.

Mistä hyvänsä jossa saatavilla. 4:n tekstitys on ollut tähän asti niin huonoa, ettei siitä ole mitään apua, en siis käytä.

Tiedustellessamme tekstityksen käyttötottumuksia laajemmin eri alustoilla (maksulliset koti- tai ulkomaiset tv-kanavat ja suoratoistopalvelut; vrt. kysy-

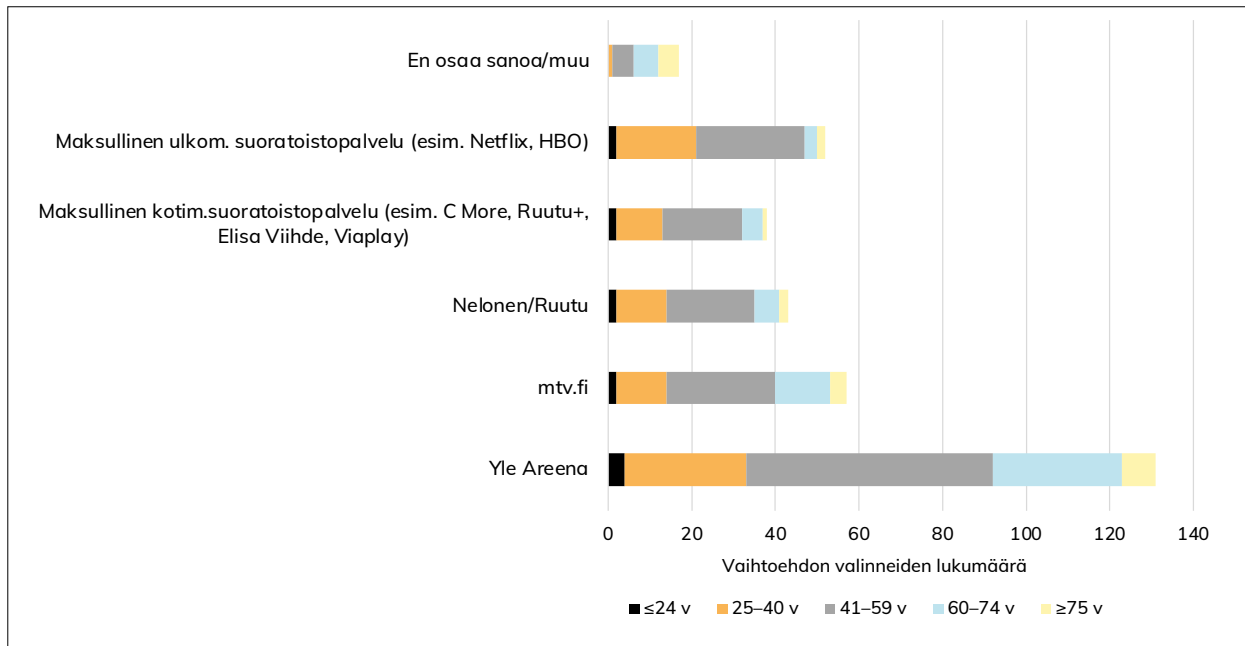
mys 3, liite 1) 45 prosenttia valinnoista kohdistui koti- tai ulkomaisiin tv-kanaviin, ja yli puolet (54 %) ilmoitti käyttävänsä suoratoistopalveluja. *Muu, mikä?* -vaihtoehdon valitsi 5 henkilöä (1 %). Näistä kahdessa mainittiin YouTube ja kahdessa ”mistä vain tekstitys löytyy”. (Kuvio 4.)

Ylellä parhaimmat tekstitykset, mtv:llä ja Nelosella tekstitykset usein puuttuvat suomenkielisistä ohjelmista. Netflix on myös edistykseellinen tekstitysten suhteen.

Netflixillä löytyy suomen kielen tekstitys suomalaisiin tv-sarjoihin.

Ylen maksuttomat suoratoistopalvelut ovat muita suosittumpi alusta tekstitettyjen ohjelmien katselussa. Toisaalta muiden kotimaisten palveluntarjoajien suoratoistopalveluissa eivät ohjelmatekstitykset edes näy, vaikka tv:n kautta ne saataisiinkin esiin: ”En ole löytänyt ohjetta, että saisin tekstityksen suoratoistoon MTV3 ja Ruutu. Tosin Nelosen ohjelmatekstitys on puutaheinää.”

Viisi kysymykseen 3 vastanneista toi lomakkeessa mainittujen kanavien ohella kohdassa ”Muista lähteistä, mistä?” esiin TLC:n sekä TV5:n (molemmat Discovery Finlandin tv-kanavia) ja ”tv fem”, jolla on voitu toki tarkoittaa myös Ylen Teema & Fem -kanavaa. Myös amerikkalainen ESPN sekä Arte ja SVT mainittiin. – Arte ja SVT:n tv-ohjelmiin on todellakin verkon kautta saatavilla ’tekstitys kuulovammaisille’ (Arte 2021;

Kuvio 4. Tekstitettyjen ohjelmien katsomiseen käytetyt tv- ja suoratoistopalvelut. Ristiintaulukointi kysymyksistä 5 ja 11. Vastaajia 152/158; valittujen vaihtoehtojen määrä 338; valintojen määrää ei rajoitettu.⁵

SVT 2021a). TLC:n ruututeksteissä, samoin kuin TV5:n kohdalla kyse lienee kuitenkin käännokestityksistä – heikkokuuloinen katsoja ei nimittäin aina pysty erottamaan tekstityksessä näkyvän vieraskielisen tekstin ja ohjelmassa kuullun vieraskielisen puheen erinevyyttä.⁴

3.4.3 Miten katsojat löytävät tekstityksen eri käyttöympäristöissä?

Liittäkseen ohjelmatekstityksen seuraamaan ohjelmaan katsojan on tunnettava eri palveluntarjoajien eri alustoillaan käyttämät ja toisistaan poikkeavat käytännöt. Esimerkiksi Yle on tuonut tv-kanavilla tekstityskielivalikkoonsa kuulemiseen liittyvän symbolin tekstin Suomi 2 viereen, kun taas MTV3 viestittää suomenkielisestä tekstityksestä Ylen valikossakin aiemmin näkyneellä nimikkeellä *hollanti*. Nelosen tekstitykset näkyvät sen sijaan Teksti-tv-sivun välittämänä. (Kuva 1.) Ylenkin tekstitykset saadaan tarvittaessa näkyville teksti-tv:n kautta, kuten neljä vuosikymmentä sitten Ylen aloittaessa tukipalvelua. Kun ohjelmatekstityksen olemassaolo on jo sinällään arpalettiä, jou-

tuu tekstityspalvelua hakeva pitämään muistissaan edellä kuvattujen symbolien lisäksi suoratoistoalustojen omat konventiot (kuva 2). Näiden ohella katsojien riesana on tekstitykseen liittyvän rajapinnan sekavuus ja palvelun toimimattomuus heidän käyttösäään olevissa hybriditelevisioissa ja digisovittimissa:

Tekstitykset melkein jokaisella kanavalla on erilaiset, joissakin kanavissa toimii ”hollanti” asetukset, ja joissa pitää erikseen laittaa ”333” toiminto päälle ja netissä valita suomenkieliset tekstitykset päälle. Eli tekstityksen eteen pitää itse nähdä melko paljon vaivaa asentaa ne ”päälle”.

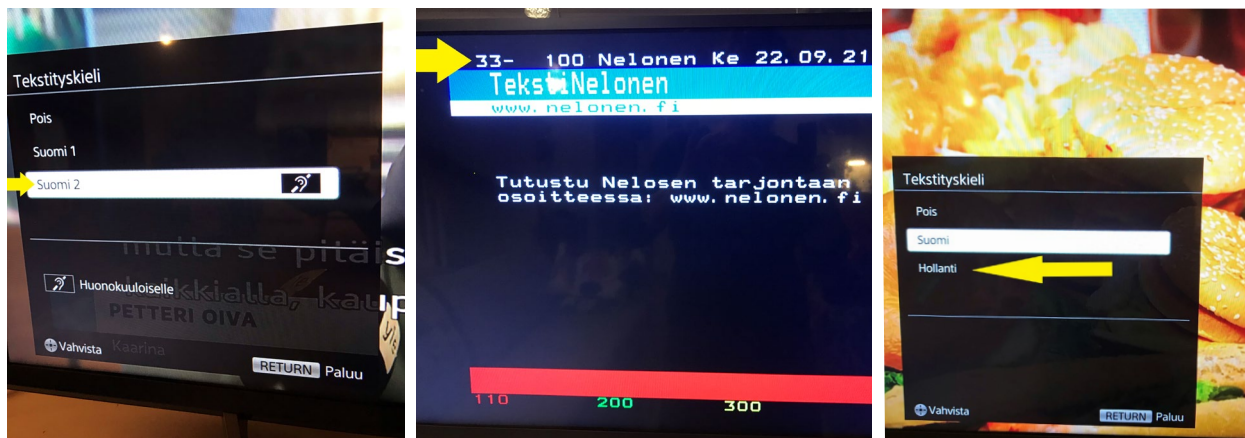
Minulla on Telialta, taloyhtiön kautta hankittu valokuitukaapeli. Todella kaukana on tasa-arvo suomalaisten ohjelmien tekstien saaminen suomeksi muualla kuin Ylen kanavilla!

Joka ilta ”väännän” itkua, koska en voi katsoa suomalaisia ohjelmia muualta kuin TV1–3 kanavat. Niihinkin joudun joka ohjelman alussa mennä tv-asetuksiin ja ottaa kuulovammaisten tekstityksen käyttöön! Tekstikanavilta en saa ollenkaan valittua tekstitystä.

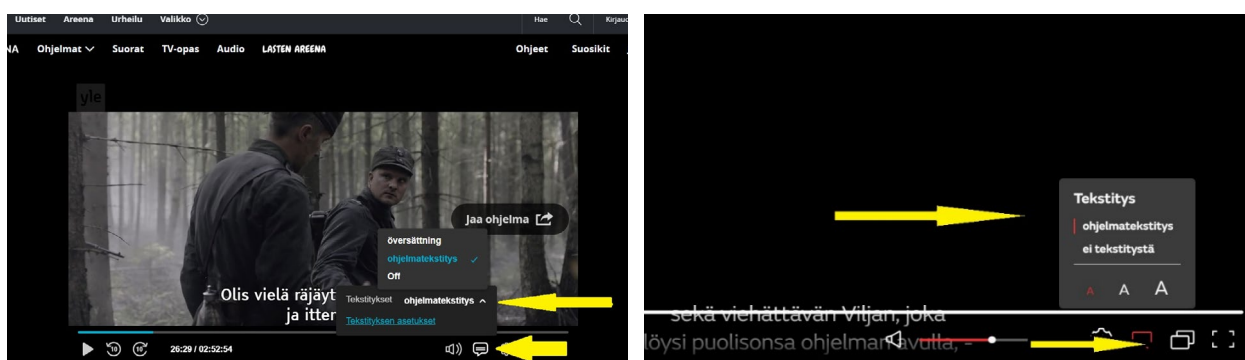
⁴ Tekstitysbarometrin kaltaisissa kyselyissä sekaannuksen vaara onkin aina olemassa, siitäkin huolimatta, että tässä kyselyssä kartoituksen kohde (kielensisäiset tekstitykset) tuotiin eri kysymyksissä toistuvasti esille, esim.: ”Tekstityksellä tarkoitetaan tässä kyselyssä siis ohjelman puheen toistamista samalla kielellä - esim. suomenkielistä puhetta suomeksi tai englanninkielistä puhetta englanniksi.”

⁵ Kysymykseen 5 (ks. liite 1) oli jäänyt epäselvä muotoilu: ”Minkä kotimaisen netti-tv:n (= suoratoistopalvelu, tilausvideopalvelu) ohjelmissa käytät tekstitystä?”, vaikka vaihtoehtoina oli tarjolla myös ulkomaisia suoratoistopalveluja.

Kysymyksessä 5 vaihtoehdon En osaa sanoa valinnoita oli 13, kun taas *muu, mikä?* merkinneitä oli neljä. Heistä kolmella sanalliset vastaukset sisälsivät yleisiä kommentteja tekstityksen saatavuuteen tai pohdintaa suoratoistopalvelujen terminologiasta; yhden vastaus viittanee Ylen ruot-sinkieliseen kanavaan (”tv Fem”). Nämä vastaajaryhmät on yhdistetty kuviossa 4.

Kuva 1. Kotimaisilla tv-kanavilla (Yle, Nelonen, MTV3) näkyvät tekstityskielivalikot. (Kuvat: Päivi Rainò)

Kuva 2. Kahden kotimaisen suoratoistoalustan (Yle Arena ja mtv.fi) ohjelmatekstitysvalikot. (Kuvakaappaukset tietokonenäytöltä: Päivi Rainò.)

Kärsin ja tympii valtavasti, kun joudun aina kotimaisen ohjelman alkaessa mennä erikseen asetuksiin ja sieltä etsiä monen otsikon kautta erikseen kielivalinnan. Ja kun valitsen esim. ”tekstitys kuulovammaisille” ja menen tv-kanavalle takaisin, niin eihän se edes toimi! – – vihdoon ja viimein saan ko. kotimaiseen ohjelmaan suomenkielisen tekstityksen! Teksti tv:stä tekstityksen saaminen ei onnistu lainkaan. Kyseessä on 4-vuotias, nykyajan tv. Kukaan ei ole vielä tähän mennessä osannut vastata tuohon. – – Tiedän etten ole ainoa, joka on tuskastunut tähän tekstitysongelmaan.

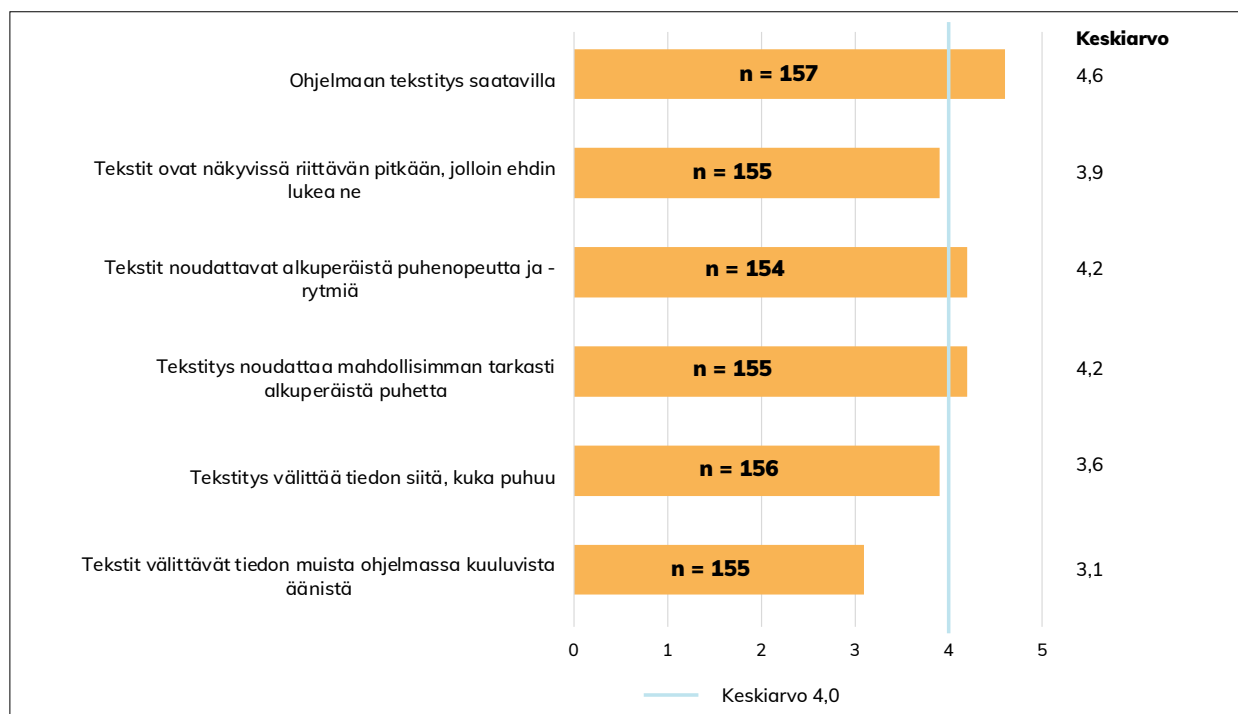
Ainoastaan Ylen kanavilla toimii hienosti, MTV3 toimii myös hyvin muttei löydy ihan kaikista ohjelmista. Ihan surkeeta paskaa Nelosella ja muilla kanavilla ei yleensä ole mitään suomipuhe → teksti -tekstitystä.

Tekstitystä ei aina ole saatavilla kaikissa kanavissa, niin osa ohjelmista joutuu katsomaan suoratoistopalvelun kautta. Se on epäreilua. Lisäksi kotimaisissa ohjelmissa ei usein ole tekstitystä (Big brother, Selviytyjät, Paratiisihotelli, Love Island).

Käyttäisin tekstityksiä kaikissa mahdollisissa palveluissa, jos ne vain olisi (laadukkaita) saatavilla. Kuitenkin esimerkiksi MTV:n tytärganavat sekä suoratoistopalvelu ovat jättäneet ohjelmien uusintoista yleensä tekstitykset pois, vaikka ne on MTV:n ensiesityksessä olleetkin mukana. Lisäksi Nelosen tekstitykset ovat täysi vitsi katsojan kannalta, jos teksti-tv:n tekstitys edes sattuu olemaan saatavilla.

Välillä on vaikeaa, jos tekstitys häviää kesken ohjelman tai ei toimi, sitten pitää mennä television asetuksista laittamaan päälle teksti (esim. MTV3, Nelonen).

Sen ohella, että eri tv-kanavien, laitevalmistajien ja käyttöympäristöjen sekavat käytännöt turhauttavat kyselyyn vastanneita, he kertoivat sanallisissa palautteissaan (kysymys 6) myös pettymyksestään, kun tv:n kautta lähetettyihin ohjelmiin tekstitystä ei löydy niitä suoratoistoalustalta katsoessa. Esimerkiksi Ruutu-palvelussa ei voi vaihtaa kotimaisten ohjelmien tekstityskieliä, sillä (käännös-) tekstitykset on valmistusprosessin aikana kiinnitetty kuvaan (Ruutu-ohjelmien tekstitys 2018). Koska tieto eri palveluntarjoajien soveltamista tekstityskäytännöistä ja niiden saavutettavuudesta eri

Kuvio 5. Vastaajien (157/158) valinnat kysymykseen 8 (ks. liite 1): "Kuinka tärkeitä ovat seuraavat seikat, kun valitset, mitä ohjelmaa katsot? (1 = ei ollenkaan tärkeä, 5 = erittäin tärkeä)".

laitteilla on hajallaan, katsojat joutuvat toimimaan omien arvailujensa varassa. Tekstitysbarometriin osallistuneet ovatkin pakotettuja valitsemaan katsomansa ohjelmat luvussa 1 kuvattujen saavutettavuuskriteerien perusteella:

Ylellä tekstitys toimii mainiosti. Mtv:n omalla kanavalla hyvin, sisaruskanavilla (Sub) vaihtelevasti, yleensä uusinnoissa suomenkielissä ohjelmissa tekstitystä ei ole/on huono. Nelosella toimii todella surkeasti, kotimaiset ohjelmat jäävät tältä kanavalta kokonaan katsomatta. Maksullisista kanavista esim. Elisalla kotimaiset ohjelmat eivät ole tekstitettyjä, suoratoistopalvelua ei voi käyttää.

Esim. Elisa, Viaplay ja C More, en ole löytänyt suomalaista tekstitystä.

Elisa viihteen suomalaisiin elokuviin ei mahdollista tekstitys, mikä on harmi.

C More jää tilaamatta, koska tekstitys puuttuu. Haluan, että Yle Areenassa tekstitys TOIMII Ylen kaikissa uutislähetyksissä! - - käytän Apple TV:tä sekä kännykällä sekä tabletilla. Toivon sitä!

Tv nelonen on kaikkein huonoin tekstitys. Kun katsoo teksti-tv-sivun 333 kautta, puhe ja tekstitys ei ole ajan tasalla. Se on myös vanhanaikaista. Neloskanavalta katson vähän suomenkielisiä ohjelmia. Ulkomaan ohjelmaa

katson. Ylen aamu-uutisissa ei ole tekstitystä. Me kuulottomat olemme aina jäljessä, jos ei aamu-uutisissa ole tekstitystä. Neloselle annettu palautetta, mutta eivät tehneet asialle mitään.

Nelonen on nolo tekstityksen suhteen. Viaplayn suhteen oli suuria odotuksia, mutta suomen kielen tekstitys puuttui osasta suomileffoja!!! Ruotsi ja norja kyllä toimivat - > ei jatkoon.

Olen huomannut, että kaikissa suomalaisissa ohjelmissa ei ole tekstitystä, esim. Yle Areena. Mtv:n uutisissa saisi olla suomalainen tekstitys - -. Neloseen ja Ruutuun olen yhä pettynyt, ei mitään tekstitystä. En vaan ymmärrä, miksi ei ole tehty. Olen laittanut palautetta viestiä Ruudulle, mutta sieltä ei vastattu. Robottitekstitys on surkeaa - -. Aito käännös on paljon parempaa. - - Minulla on monta toistopalvelua, olisi kiva myös, jos tabletilla olisi mahdollisuus valita tekstitys, mutta usein ei pääse valitsemaan. Monessa sarjassa lukee, että on tekstitys, mutta ei tablettinäytöltä sitä ei voi valita.

3.5 Mitä tekstitykseltä odotetaan?

Kun barometriin osallistuneita pyydettiin arvioimaan, mikä ohjelmavalinnassa painaa eniten (kysymys 8, liite 1), merkityksellisimmäksi katsomis-

Taulukko 1. Laatuksiterin alkuperäisen puheen vastaavuus. Ristiintaulukointi kysymyksiin 8 ja 12 antamista vastauksista. Taulukossa näkyvät niiden 90 henkilön valinnat, jotka ilmoittivat käyttävänsä jotain kuuntelun apuvälinettä tekstitettyä ohjelmia katsoessaan; apuvälineisiin liittyvien valintojen määrää ei rajoitettu.)

Tekstitys noudattaa mahd. tarkasti alkuperäistä puhetta	induktio-silmukka	langaton järjestelmä	kuulokkeet
1 (ei tärkeä)	0	0	0
2	2	2	2
3	5	4	1
4	15	13	13
5 (erittäin tärkeä)	22	19	13

kokemuksen kannalta osoittautui se, että ohjelmaan oli ylipäättään saatavilla tekstitys. Lisäksi vastaajat arvostivat sitä, että tekstitys noudattaa alkupe-
räistä puhetta ja puherytmiä. (Kuvio 5.) Suurin osa henkilöistä, joilla on jonkinasteinen kuulonalene-
ma tai kuulovamma ja joita myös tähän kyselyyn osallistuneista oli enemmistö (92 %), kuulevat ni-
mittäin jonkin verran, joko apuvälineiden avulla tai ilman (vrt. myös Kuuloliitto [päiväämätön]a; b).
Kyselyyn vastanneista 158:sta henkilöstä 90 ilmoiti käyttävänsä yhtä tai useampaa kuuntelun apuvä-
linettä tekstitettyä ohjelmaa seurattaessaan (kysymys 12, liite 1; taulukko 1). Siksi tekstin poikkeaminen ja eritahtisuus kuulohavaintoon verrattuna häiritsee tekstitykseen tukeutuvia.

Puhetta tulisi tekstittää tismalleen niinkuin puhutaan, eikä muutetusti, esim. puhetta: ”Minä olen todella väsynyt” tekstitetään usein ”Minä olen väsynyt”. Todella tylsää!! Luulevatko tekstittäjät, etteivät kuurot osaa lukea. Osa kuuroilla erittäin hyvä suomi, ja tämmöinen ei-puheen-mukainen-tekstitys turhauttaa! Lisäksi, uutisten suorien lähetyksien tekstitystapa on vähän tylsä, sana kerralla tekstitetään. Miksei voisi tekstittää koko lausetta kerralla?

Tekstitystä on välillä vaikea löytää ja on ärsyttävää, jos teksti ei ole esimerkiksi piirrettyssä lastenohjelmassa aivan sama kuin puhe, jos samaa ohjelmaa katsoo sekä normaalikuuloinen että kuulovammainen katsoja.

Eroavuus kuulohavainnosta johtuu tekstiä kirjoitettavan tekemistä päätöksistä, joita hän joutuu tekemään toimittaessaan puhetta korkeintaan kahden rivin ruututekstiksi (ks. esim. Pöntys 2016; Fröberg 2018; Kieliasiantuntijat 2020). Toki etukäteen toimitetut ja puheen rytmiin täsmäytetyt ruututekstit toimivat kuulon tukena ja auttavat puheen sisällön

havaitsemista paremmin kuin suorassa lähetyksessä väistämättä jälkijättöisesti kuvaruutuun ilmaantuvat tekstit. Nykyisin hyödynnetään myös automaattista puheentunnistusta tuottamalla tekstiä sanelemalla manuaalisen kirjoittamisen sijaan. Ihmisen väliintulo tuo puheentunnistukseen perustuvaan tekstitykseen luotettavuutta, mutta toisaalta tunnistustuloksen tarkastaminen ja toimitustyö lisäävät viivettä, ennen kuin teksti ehtii tv-ruutuun. (Ks. Romero Fresco 2018; Vitikainen 2017; Zárata 2021, 18–19.)

Eri maiden tekstitystraditioissa tekstin nopeaa ilmaantumista ja sen luettavuutta arvioidaan eri tavoin. Sanelutekstitys on käytössä esimerkiksi Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa, missä joissakin ohjelmatyypeissä on turvaututtu jo täysautomaattiseenkin tekstitykseen. (Romero Fresco 2018; BBC 2021; SVT 2021b.) Ylen suorissa lähetyksissä nähtävät tekstitykset on tähän asti tuotettu manuaalisesti (vrt. Fröberg 2018, Vitikainen 2018), mutta kuluvana vuonna Yle on kilpailuttanut sanelutekstitykseen tarvittavan ohjelmistotarjoajan (Hilma 2021). Ylekin on siis hiljalleen ottamassa käyttöön suoratekstityksissä puheentunnistukseen perustuvan sanelutekstityksen. Tämä lyhentää suoratekstityksen viivettä ja lisää puhevirrasta poimitun tekstin määrää ruudussa, sillä sanelu on kuitenkin nopeampaa kuin käsin kirjoittaminen, vaikka tekstiä tuottaisi kaksikin henkilöä yhtäaikaaisesti. (Fröberg 2018; Ylen tiimiesihenkilö Virve Tossavaisen sähköposti-tiedonanto Päivi Rainölle 8.12.2021.)

Tekstitysbarometriin osallistuneet ovat kommentoineet suoratekstityksessä esiintyviä ilmiöitä mm. seuraavasti (kysymykset 6, 7 ja 10; vrt. liite 1):

Tekstirivien hyppiminen pitkien sanojen takia tai korjauksien vuoksi häiritsee keskittymistä. Hitaus häiritsee seuranta puheen ja tekstityksen kanssa. Suoratekstitys plussaa suorassa lähetyksessä.

Suurissa tv-ohjelmissa teksti tulee ruutuun tietenkin viiveellä. Jotta ei ole hankalaa seurata, pitää valita joko tai. Ääni minimiin, seuraa tekstiä TAI ääni kovemmalle, teksti pois.

Puheentunnistustekstitys vie keskittymisen ohjelmalta.

Puoli yhdeksän uutisten haastateltavien tekstitystä pitää parantaa. Nelosen tekstitykset on ihan puutaheinää.

Nelosen suomenkielisiä ohjelmia ei ole voinut katsoa vuosiin, konetekstityksen tultua. Oikeastaan ainoat ohjelmat mitä katson suomeksi tekstityksellä on Ylen kanavilla (1,2 ja Teema).

Katsojat ovat huomanneet, että tv-kanava Nelonen liittää joihinkin ohjelmiinsa tuntemattomasta lähteestä käsin toimivan puheentunnistimen, joka poimii ohjelman ääniraidalta satunnaisesti joitakin sanoja, samalla kun lauseet pilkkoutuvat prosessissa ”ei-miellettäviksi” ruututeksteiksi. (Ks. myös Hirvonen & Tiittula 2020.) Vrt. kuva 3.

Tähän eräänlaiseksi ”valetekstitykseksi” luokiteltavaan ruututekstitykseen ei ole mikään viranomaistaho puuttanut siitäkään huolimatta, että kuulovammaisten katsojien etujärjestö on tuonut asian esille jo vuosia sitten (Kuuloliitto 2019). Katsojat ovat myös omatoimisesti lähettäneet palautetta tv-kanavalle. Nelosen tekstityspolitiikka sai barometriin osallistuneet suorapuheisiksi. Neloseen liittyvät kommentit käsittivät kolmasosan kaikesta sanallisesta tutkimusaineistosta. Edellä esitellyn lisäksi barometriin vastanneet kirjoittivat mm. seuraavasti:

Monilla kanavilla tekstitys on laadukkaalla tasolla mutta Nelosella on käytössä automaattitekstitys ja se on ala-arvoisen huonoa, että ei tule käytettyä ollenkaan. Harmittavaa kyllä! Nelonen ja muut kuin Ylen ja Mtv:n kanavat tuottavat sellaista tekstitystä, että siitä ei ole mitään hyötyä kuulovammaiselle.

Nelosen tekstitys ala-arvoista ja [viittaa] kuulovammaisten nöyryyttämiseen. En juurikaan katso nelosta koska ei pysty seuraamaan eli ei pysy ”kärryillä” tuon kaamean tekstityksen vuoksi.

Ylen ohjelmien tekstitys on melko hyvällä tasolla. Muut kanavat mtv, Nelonen ovat täyttä paskaa. Eikö kukaan tarkista mitä tekstitys syöttää? Ihan mahdotonta seurata sitä.

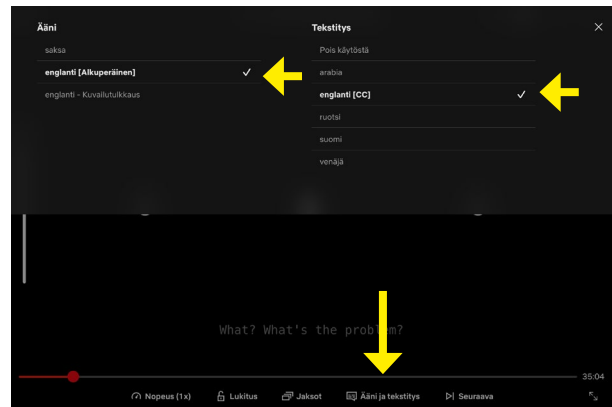
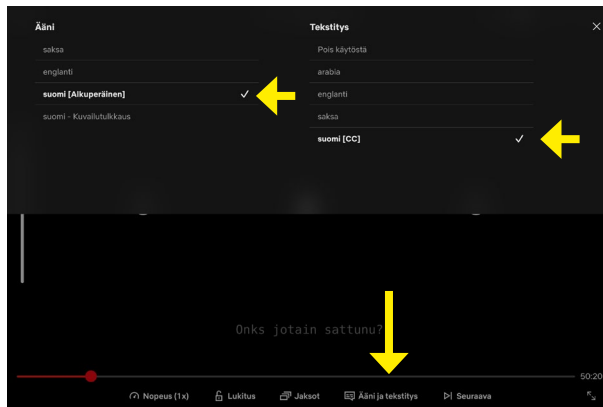

Kuva 3. Nelosen ohjelmatekstitystä 22.9.2021 Suomen huutokauppakeisari -ohjelmassa (Kuva: Päivi Rainö)

En käytä tekstitystä Nelosella, koska siitä ei ole ollut mitään hyötyä. Se ei auta ymmärtämään puhetta yhtään. Se on myös vähentänyt Nelosen katsomista muutenkin.

Enemmän kunnollista tekstitystä muilla kanavilla. Esim. tv 4 käyttää robottitekstitystä, joka on ihan pielessä, eikä suomenkielelläkään aina tajua mitä puhutaan.

Haluaisin katsoa Nelosen ohjelmia, mutta ala-arvoisen tekstityksen takia se on mahdotonta. Koko kanava jää katsomatta meiltä.

Kuva 4. Maksullisen suoratoistopalvelun (esimerkinä Netflix) tekstitysvalikko suomenkielisessä ja englanninkielisessä ohjelmassa. Kuvakaappaukset tabletilta. (Päivi Rainò).

Nelonen-tv-kanava: surkeat tekstitykset, ei sitä voi katsoa.

Nelonen: tekstitys ollut ala-arvoista, pari kertaa olen palautetta laittanut, ei mitään vastausta ole kuulunut.

Nelosen tekstitys on todella kauhean surkeata, tästä syystä Nelonen jää katsomatta.

No, Nelonen on kauhea automaattitekstitysyritelmä.

Nelosen tekstitys on ala-arvoista. Kaikille sen kanaville tekstitys ei ole edes mahdollista. Olen laittanut useamman kerran tästä viestiä Neloselle, josta tullut tekoäly-selitys on vuosia jo ollut sama ”se oppii ja kehittyy”. No ei opi eikä kehity!

Käytän aina tekstitystä kun mahdollista. Joskus äänen kanssa ja joskus ilman, tilanteen mukaan. Toivoisin, että kaikki videoita ja ohjelmia tuottavat ymmärtäisivät pistää saataville edes sen automaattisen tekstityksen oikealla kielellä. Selvästikään viesti ei ole mennyt hyödyistä perille, jos suomenkieliseen videoon on esim. tarjolla vietnaminkielinen automaattinen tekstitys. Nelosen laatu on ollut pitkään niin huonoa että on ihan sama onko tekstitystä vai ei. Näyttää siltä, että heillä eletään jossain takapajuisessa asenneilmastossa, jossa vammaiset ovat vain marginaaliryhmää eikä ymmärretä tekstityksen hyötyä itselle palveluntuottajana ja kaikille katsojille ja nähdä sitä osana personoituja palveluja ja valinnan mahdollisuutta ihan kaikille. Myötähäpeä on suuri...

Nykyisin on mahdollista havainnoida omalta laitteeltaan myös eri maissa noudatettuja, tekstitykseen

liittyviä linjauksia (kuva 4). Kyselyssä haluttiinkin selvittää, kuinka laajalti tämä mahdollisuus on tiedossa, ja mitä asioita eri tekstitystraditioista on pantu merkeille (kysymykset 7 ja 9). Kaikista kysymyksiin 9 vastanneista ($n = 155$) tätä mahdollisuutta käyttää ”aina” 15 prosenttia ($n = 23$); neljännes ($n = 38$) taas seuraa silloin tällöin tekstitystä myös muilla alkuperäiskielillä. He olivat tehneet seuraavia havaintoja:

ESPN. Amerikkalaiset kanavat tekstitys loistavaa.

Netflixillä löytyy suomen kielen tekstitys suomalaisiin tv-sarjoihin.

Netflixillä on hyvä tekstitys.

Sujuvaa tekstitystä ja huomioi tauot keskustelussa.

Tosi hyvin tekstitettyjä, englanninkielisissä tosi hyvin kuulovammaisille englannin kielen tekstitys. Maksullisissa kuten Netflix on todella yleistä, että teksti ja puhe eivät vastaa toisiaan.

Ulkomaisissa suoratoisto-ohjelmissa on paljon useammin äänen kuvailua, mikä puuttuu kokonaan suomi-tv:n puolelta.

Suurelle osalle ($n = 53/158$) tieto tästä mahdollisuudesta oli aivan uusi: ”Enpä ole arvannutkaan, että amerikkalaisissa filmeissä olisi valittavana englanninkielinen tekstitys.”

4 Puheenvuoroja tekstityksestä ja tekstitysbarometri-tutkimuksesta

Sami Virtanen

Tekstitysbarometrin alustavia tuloksia esitettiin syyskuussa 23.9.2021 pidetyssä webinaarissa (tallenne on katsottavissa Kuuloliiton sivuilta, ks. Kuuloliitto 2021a). Webinaariin oli pyydetty kommenttipuheenvuorot Kieliasiantuntijat ry:n toiminnanjohtaja Hanna Gorschnikiltä sekä kahdelta kokemusasiantuntijalta (Oona Konttinen ja Salla Fagerström).

Hanna Gorschnikin mielestä kotimaisten tv-ohjelmien tekstitystarjonta liittyy olennaisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun kansalaisten yhdenvertaisuudesta. Monissa maissa saavutettavuuteen kuuluu olennaisesti myös *co-design*, käyttäjäkeskeinen suunnittelu, jossa palveluja suunnitellaan yhdessä käyttäjäryhmien kanssa. Samaa periaatetta voisi Gorschnikin mukaan soveltaa myös tekstityspalveluihin, koska aidosti saavutettavuutta tukevat palvelut hyödyttävät kaikkia kansalaisia, ei ainoastaan niiden ensisijaisiksi ajateltuja kohderyhmiä. Gorschnikin mukaan tuleviin katsojakäyttäytymistä käsitteleviin barometritutkimuksiin tulisi nuoria osallistaa nykyistä enemmän: Nuorten omaksumat tavat tekstityksen hyödyntäjinä poikkeavat vanhemmista sukupolvista. He käyttävät huomattavasti useammin mm. suoratoistopalveluja.

Kokemusasiantuntija, sisäkorvaistutetta käyttävä Oona Konttinen pahoitteli sitä, että kotimaisten kaupallisten kanavien, kuten MTV3:n, tekstitettyjä sisältöjä ei pysty seuraamaan nettiselaimen tai -sovelluksen kautta. Tekstitystarjonnan olemattomuuden takia Konttinen seuraa vain Netflixin, Disney+:n ja Yle Areenan suoratoistopalveluja, sillä niiden tekstitykset ovat hänen mielestään laadukkaita. Sisältöjen satunnaisesta saavutettavuudesta Konttinen mainitsi esimerkkinä suosittua Syke-sarjan, jonka neljä ensimmäistä kautta olivat tarjolla tekstitettyinä Yle Areenan kautta. Sykkeen siirryttyä Neloselle sarjaa ei enää ole ollut mahdollista seurata tekstitettyinä Ruutu-palvelussa. Lisäksi sarjan ääniraidassa esiintyvät kovat taustäännet häiritsevät puheen havaitsemista. Tekstitys tukisi pu-

herepliikkien kuulemistä ja ymmärtämistä monissa muissakin ohjelmissa. Siksi Konttisen mielestä myös sosiaalisessa mediassa esitettyihin sisältöihin tulisi liittää tekstitys.

Kokemusasiantuntija Salla Fagerströmin terveiset saatiin diaesityksen kautta. Fagerströmin äidinkieli on suomi, sillä hän kuuroutui 5-vuotiaana. Arkikielenään Fagerström käyttää viittomakieltä. Koska tv-ohjelmista on perinteisesti suurempi osa ollut alkuperältään ulkomaista ja etenkin amerikkalaista, on näiden ohjelmien saavutettavuuden (s. o. käännostekstitysten) myötä amerikkalainen populaarikulttuuri kuuroille henkilöille tutumpaa kuin kotimainen. Suomen viittomakieliseltä yhteisöltä ovat Fagerströmin mukaan jääneet katsomatta sellaiset suomalaisen populaarikulttuurin helmet kuin Kymppitonni, Napakymppi, Tankki täyteen ja Reinikainen. Onneksi klassikkosarjoja pääsee nykyään katsomaan tekstitettyinä. ”Me kuurotkin tajuamme vihdoon, mille Suomi nauroi 40 vuotta sitten. Parempi myöhään kuin ei milloinkaan!” (Vrt. kuitenkin luku 5.)

Salla Fagerström toi lopuksi esille kysymyksen tekstityksestä ja vallankäytöstä. Etenkin valinnat siitä, mihin ohjelmiin tekstitykset liitetään, edustavat tällaista vallankäyttöä. Fagerström kysyikin:

- Kuka päättää, mitkä ohjelmat tekstitetään?
- Kuka päättää, mistä minä ja muut kuurot (sekä kuulovammaiset) voimme saada tietoa?
- Kuka on päättänyt, että MTV:n Kymmenen uutisten sisältö on saatavilla ainoastaan puhuttuna?
- Kuka on päättänyt, että minun ei tarvitse katsoa Poliisit-sarjaa?
- Kuurot ovat tavattoman urheiluhulluja. Kuka siis on päättänyt, että kuurojen ei tarvitse ymmärtää urheilukilpailujen selostuksesta mitään? Emmekö ole niin arvokkaita kansalaisia, että meitä varten kannattaisi satsata tämmöiseen ”ylellisyyteen”?

5 Lopuksi

Päivi Rainò

Salla Fagerströmin edellä esittämä väite (luku 4) ulkomaisen ohjelmatarjonnan suuremmasta osuudesta omilla tv-kanavillamme pitää esimerkiksi Helsingin yliopiston Viestinnän tutkimuskeskuksen CRC:n (2012) mukaan paikkansa. CRC:n selvityksestä (mt.) käy ilmi, että vuosikymmen sitten kahdentoista kotimaisen tv-kanavamme tuotannosta 40 prosenttia oli kotimaista tuotantoa. (Ks. myös Laakso 2013.) Sen sijaan, ja päinvastoin kuin sosiaalisessa mediassa väitetään (Yle Areena 2018), Ylen kotimaisiin Reinikainen ja Tankki täyteen-ohjelmiin on suomenkielinen tekstitys ollut saatavilla vuosikymmeniä ennen kuin ne siirrettiin Yle Areenan kautta katsottaviksi (Ylen tekstityskoordinaattori Tarja Jolman sähköpostitiedonanto Päivi Rainòlle 8.12.2021).⁶

Uudet katsojapolvet eivät ehkä ole olleet tietoisia vuosikymmeniä aiemmin tekstitetyistä kotimaisista sarjoista, tai katsojat eivät ole uusintaesityksisäkään löytäneet niihin tekstityksiä käyttämillään alustoilla. Tai ehkä niitä ei ole edes vaivauduttu hakemaan, tekstityspalvelujen satunnaisuuden ja siitä aiheutuneen turhautuneisuuden vuoksi (vrt. luku 1; 3.4.3). Harmillista on myös se, että tekstityspalvelujemme käyttäjille ei ole tarjolla kootusti ohjeistusta siitä, miten eri laitteilla ja media-alustoilla ohjelmaa katsova saisi tekstityksen näkyviin (vrt. SVT 2021a). Lisäksi katsojien omat päätelaitteet, laitetta käyttävien omat tekniset taidot tai niiden hallintaan ohjaavien neuvontapalvelujen puute voivat myös olla koettujen tekstitysongelmien takana. Tekstityksen puuttumisesta kertoviin havaintoihin tarvittaisiin tiedot päätelaitteesta ja media-alustasta, josta ohjelmaa on katsottu, sekä tapahtuman tarkasta ajankohdasta. Mutta tällaisiin detaljeihin tekstitettyjen ohjelmien vastaanottoa ja yleistä mielipideilmastoa mittaavassa barometritutkimuksessa ei ole mahdollista syventyä. Tekstityksen laatuun liittyvä laaja-alainen katsojatutkimus, jossa huomioidaisiin tekstitystä hyödyntävät ryhmät erilaisine taustoineen, kuten Gorschnik puheenvuorossaan esitti, vaatisi sekin huomattavat tutkimusresurssit ollakseen luotettava.

Olemme kuitenkin tämän pienimuotoisen Tekstitysbaremetrin kautta, kymmenien kyselyyn yhdenmukaisesti annettujen vastausten myötä pystyneet osoittamaan ainakin sen, miten luokattomalla laadulla ja näennäisesti palvelua tuottaen voidaan heikkokuuloisille ja ei-kuuleville katsojille laisäädännössä säädetty saavutettavuuspalvelun kiintiö osoittaa ainakin nimellisesti täytetyksi. Tällaista toimintaa on voitu jatkaa seuraamuksitta siitäkin huolimatta, että ilmiöön on puututtu niin yleisön ao. tv-kanavalle osoittamissa yksittäisissä katsojapalautteissa että julkisesti, kansalaisjärjestön välityksellä. Tämä osoittaa, miten vähäiset keinot tekstityspalveluja tarvitsevilla kansalaisilla ja yhteiskunnallamme on vastuuttaa kielelliseen saavutettavuuteen välinpitämättömästi suhtautuvia tahoja.

Kyselyyn vastanneet eivät ole kuitenkaan ole kokemuksistaan lannistuneet, sillä kansalaisvaikuttamiseen uskotaan yhä, myös mielipideilmastoa mittavien barometrivastausten välityksellä:

Erittäin hyvä asia että kuulovammaisten puolia pidetään näissäkin asioissa - kiitos!

Hyvä kun tällaisia kyselyjä tehdään. Toivottavasti kysely tavoittaa mahdollisimman monen ohjelmatekstitysten käyttäjän.

Hyvä, että asiaa tutkitaan! Toivottavasti jonain päivänä tekstitys on itsestäänselvyys.

Jatkakaa vielä tätä tekstityksen kehittämistä!

Hyvä, tärkeä kysely! Parannetaan saavutettavuutta huonosti kuuleville.

Kiitos lämpimästi arviointi kyselystä ja kiinnostuksestanne kehittää tätä palvelua kuulovammaisille.

Kiitos, työnne on tärkeää ja parantaa elämänlaatuamme.

⁶ Reinikaisen 1. osan ensilähetys TV2:ssa oli vuonna 1985. Tämä oli tekstitetty, samoin ohjelman uusinnat vuonna 2008 ja 2018 kuten myös Reinikaisen lyhennetyt versiot 2001 ja 2020. Tankki täyteen -sarjan alkuperäisversiota ei tekstitetty vuonna 1978, päinvastoin kuin sen uusinnat v. 1996 ja 2020, myös ohjelman lyhennetyt versiot vuodesta 2008 lähtien on lähetetty tekstitettyinä. Mutta jos sarjoja on katsottu Internetistä, Ylen Elävän arkiston julkaisuina, ohjelmatekstitystä ei aina ole ollut saatavilla. Nyt molemmat ohjelmat on katsottavissa arkistonkin sivuilla olevan linkin kautta Yle Areenasta, jolloin tekstityksetkin näkyvät. (Ylen tekstityskoordinaattori Tarja Jolman sähköpostitiedonanto Päivi Rainòlle 8.12.2021.)

Kiitos kyselystä. Huonokuuloisena suomenkielinen ohjelmaa jää melko useinkin katsomatta, jos puheesta ei saa selvää, eikä ole tekstitystä. Vaikka onkin kuulolaitteet käytössä.

Toivottavasti tällä kyselyllä saadaan parannusta tekstityksiin. Kiitos!

Tekstitys on erittäin tärkeä meille viittomakieltä käyttäville, mutta yhtä tärkeä myös muillekin. Tekstityksestä hyötyvät kaikki ihmiset eri tilanteissa, kuten suomenkielisessä kirjoituksessa, äänentoiston ongelmassa, vieraan kielen oppimisessa/ymmärtämisessä jne. Siksi ihan kaikissa niin kotimaisissa kuin ulkomaisissa tv-ohjelmissa tulee olla suomenkielinen tekstitys vaihtoehtona.

Toivottavasti saisitte aikaan lakimuutoksen, joka velvoittaa tekstittämään kaikki kotimaiset ohjelmat kanavaan katsomatta.

Tekstityspalvelujen ulkopuolelle jätettyyn ohjelmatarjontaan, kuten suorina lähetettävien urheiluohjelmien osalta, ei lainsäätäjien mielipideilmastossa näy kuitenkaan olevan muutosta näkyvissä. Kun muissa eurooppalaisissa yleisradioyhtiöissä – esimerkkinä Rai ja BBC – tekstitetään suorat urheilulähetykset kuten jalkapallo-ottelut (vrt. BBC 2021; Rai Per il Sociale [päivämätön]), tulevat meillä tämän barometrin sanallisissa palautteissa toivotut urheiluohjelmat jäämään edelleen tekstitysvelvoitteen ulkopuolelle. Muutos vaatisi sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (1207/2020) muuttamista – jälleen kerran – vaikkapa siten, että sen pykälästä 211 jätettäisiin kokonaan pois kohta ”Ääni- ja tekstityspalvelua ei kuitenkaan tarvitse liittää suorana lähetyksenä lähetettäviin musiikkiesityksiin eikä urheiluohjelmiin.”

Onneksi tekstityspalveluja tarvitsevat voivat jatkossa pyrkiä vaikuttamaan suoraan itsekin, ohjelmatekstityspalvelujen ja niihin liittyvän lainsäädännön kehittämiseen ja valvontaan, ilman barometrikyselyn kaltaisia välikäsiä. Vapaan sanan väylä on vastikään auennut Liikenne- ja viestintävirastoon, johon voi viestiä lomakkeella ”Ääni- ja tekstityspalvelut tv-ohjelmissa ja tilausohjelmalveluissa” (ks. Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2021c). Tätä kautta voivat kertoa havainnoistaan ja toiveistaan kaikki ne, jotka kuuluvat siihen noin sata tuhatta käsittävään kansalaisten joukkoon (Kuuloliitto 2020; 2021b), joiden kuulovamma rajoittaa pääsyä lainsäädännöllä turvattujen audiovisuaalisten sisältöpalvelujen äärelle ja joiden esteettömyyttä ja kielellistä saavutettavuutta lainsäätäjien tulisi valvoa.

Lähteet

- Arte. Accessibilité. Verkkosivu 24.9.2021. Viitattu 10.11.2021. <https://www.arte.tv/sites/corporate/accessibilite/>
- Asp 2017. Valtioneuvoston asetus yleisen edun kanavien uutis- ja ajankohtaistoiminnan tukemisesta. Muistio 28.9.2017. Liikenne- ja viestintäministeriö. Viitattu 28.11.2021. <https://docplayer.fi/56942458-Valtioneuvoston-asetus-yleisen-edun-kanavien-uutis-ja-ajankoh-tais-toiminnan-tukemisesta.html>
- BBC 2021. Subtitle guidelines Version 1.1.9. September 2021. Viitattu 30.11.2021. <https://bbc.github.io/subtitle-guidelines/>
- Direktiivi 2010/13/EU. Audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi. Euroopan unionin virallinen lehti 15.4.2020. Viitattu 28.11.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=OJ:L:2010:095:TOC>
- EFHOH = European Federation of Hard of Hearing People 2011. State of subtitling access in EU. 2015 Report. Viitattu 23.11.2021 <https://efhoh.org/wp-content/uploads/2017/01/EFHOH-State-of-Subtitling-2011-English.pdf>
- EFHOH = European Federation of Hard of Hearing People 2015 State of subtitling access in EU. 2011 Report. Viitattu 23.11.2021. <https://efhoh.org/wp-content/uploads/2017/01/EFHOH-State-of-Subtitling-2015-English.pdf>
- Eronen, Riitta 2009. Ohjelmatekstitys: puheesta kirjoitusta. Kielikello 2. Viitattu 1.11.2021. <https://www.kielikello.fi/-/ohjelmatekstitys-puheesta-kirjoitusta>
- Finnpanel 2020. Television katselu Suomessa 2019. Viitattu 28.1.2021. https://www.finnpanel.fi/lataukset/tv_vuosi_2020.pdf
- Finto.fi. Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. Päivitettävä verkkojulkaisu. Kansalliskirjasto. Viitattu 10.11.2021. <https://finto.fi/fi/>.
- Fröberg, Essi 2018. Tekstitys ja sanelu. Kuinka tuottaa laadukas kielensisäinen tekstitys suoriin tv-lähetysiin? Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 28.10.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201806132502>
- [Gorschelnik], Hanna 2021. Television ja videoiden ohjelmatekstityksille laatusuosituksset. Verkkosivu. 14.1.2021. Viitattu 28.10.2021. <https://kieliasiantuntijat.fi/ohjelmatekstityksille-laatusuosituksset/>
- HE = Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 98/2020 vp. Viitattu 20.11.2021. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_98+2020.aspx
- Hilma [Julkiset hankinnat] 25.8.2021. Sanelutekstitysjärjestelmä suorasaneluun. Jälki-ilmoitus. Hankinta ja tulokset. Viitattu 2.12. 2021. <https://www.hankintailmoitukset.fi/fi/public/procurement/53561/notice/80375/overview>
- Hirvonen, Maija & Tiittula Liisa 2020. Näetkö saman minkä minä kuulen? Audiovisuaalisen viestinnän saavutettavuus ohjelmatekstityksen ja kuvailutulkkauksen avulla. Teoksessa Maija Hirvonen & Tuija Kinnunen (toim.) Saavutettava viestintä. Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta etsimässä. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.
- Kemppinen, Petri 2020. Selvitys kotimaisen audiovisuaalisen sisällöntuotannon rahoituspuhjan vahvistamisen uusista mahdollisuuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:22. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 22.11.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162337/OKM_2020_22.pdf
- Kieliasiantuntijat ry 2020. Ohjelmatekstityksen laatusuosituksset. Viitattu 28.11.2021. https://kieliasiantuntijat.fi/wp/wp-content/uploads/2021/01/Ohjelmatekstitysten-laatusuosituksset_web-versio.pdf
- Kielitoimiston sanakirja. Verkkojulkaisu. Kotimaisten kielten keskus. Helsinki. Viitattu 28.10.2021. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>
- Kiuru, Salla & Koivukoski, Keela & Rantanen, Katariina 2020. Tekstitysvollisuuden toteutuminen kotimaisissa televisio-ohjelmissa teksti-tyksen käyttäjien näkökulmasta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus, tulkki (AMK). Opinnäytetyö. Viitattu 21.10.2021. www.theseus.fi/handle/10024/336372
- Kohvakka, Rauli & Saarenmaa, Kaisa 2021. Median merkitys on kasvanut pandemian aikana – monet ikäihmiset ovat ottaneet mekoisen digiloikan. Tieto & Trendit. Verkkootikkeli 15.1.2021. Tilastokeskus. Viitattu 10.11.2021 <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/median-merkitys-on-kasvanut-pandemian-aikana-monet-ikaihmiset-ovat-ottaneet-melkoisen-digiloikan/>
- Kuuloliitto ry 2019. Automaattinen ohjelmatekstitys herättää hilpeyttä ja harmitusta. Uutiset 15.5.2019. [Verkkosivu.] Viitattu 28. 11. 2021. <https://www.kuuloliitto.fi/automaattinen-ohjelmatekstitys-herattaa-hilpeyttä-ja-harmitusta/>

Kuuloliitto ry 2020. Järjestöt huolissaan kuulovammaisten ja viittomakielisten ihmisten oikeuksien toteutumisesta ja syrjäytymisvaarasta. Kannanotto 7.9.2020. [Verkkosivu.] Viitattu 22. 11. 2021. <https://www.kuuloliitto.fi/jarjestot-huolissaan-kuulovammaisten-ja-viittomakielisten-ihmisten-oikeuksien-toteutumisesta-ja-syrjaytymisvaarasta/>

Kuuloliitto ry 2021a. Tekstitysbarometri 2021. Webinaari 23.9.2021. Humanistinen ammattikorkeakoulu & Kuuloliitto. Verkkotallenne 23 9 2021. Viitattu 28.11.2021. <https://www.youtube.com/watch?v=5M3eXBQRxgc>

Kuuloliitto ry 2021b. Kirjallinen kysymys eduskunnan puhemiehelle kansallisen kuulovamma- ja viittomakielisten ihmisten oikeuksien toteutumisesta. Uutiset 18.10.2021. [Verkkosivu.] Viitattu 22.11.2021. <https://www.kuuloliitto.fi/kirjallinen-kysymys-eduskunnan-puhemiehelle-kansallisen-kuulovamma-ja-viittomakielisten-ihmisten-oikeuksien-toteutumisesta>

Kuuloliitto [päiväämätön]a. Kuulo. Viitattu 21.11.2021. <https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/>

Kuuloliitto [päiväämätön]b. Kuulovammat. Viitattu 21.11.2021. <https://www.kuuloliitto.fi/kuulovammat/>

Laakso, Ville 2013. 193 tuntia ohjelmaa joka päivä – Suomen tv-tarjonnasta lähes 40 prosenttia amerikkalaisista. Yle Uutiset, Kulttuuri 11.7.2013. Verkkosivu. Viitattu 22.11.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-6728044>

Laaksonen, Kaj & Kannisto, Osku 2021. Suuri suoratoistopalveluiden vertailu: television katselu mullistui. Mikrobitti 16.9.2021, päivitetty 17.9.2021.

Laki sähköisen viestinnän palveluista 917/2014.

Laki sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta 1207/2020.

Laki televisio- ja radiotoiminnasta 744/1998.

Laki televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain muuttamisesta 733/2010.

Liikenne- ja viestintäministeriö 2015. Esteettömät viestintäpalvelut. Seurantaryhmän loppuraportti. Julkaisuja 13/2015. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö. Viitattu 23.11.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78350/Julkaisuja_13-2015.pdf

Liikenne- ja viestintäministeriö 2020. Suorien TV-lähetysten tekstitysvaatimusta koskevaa poikkeusta jatketaan vuoden 2021 loppuun. Tiedote 10.12.2020. Viitattu 28.11.2021. <https://www.lvm.fi/-/suorien-tv-lahetysten-tekstitysvaatimusta-koskevaa-maaraaikais-ta-poikkeusta-jatketaan-vuoden-2021-loppuun-1246353>

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2018. Televisio- ja radiolähetyspalveluiden huomattavan markkinavoiman analyysi. Liite 1, luonnos 3.9.2020. Dnro 105/960/2018. Viitattu 28.11.2020. https://www.traficom.fi/sites/default/files/media/file/Liite_1_analyysiluonnos.pdf

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2021a. Audiovisuaalisten sisältöjen esteettömyys. 4.10.2021. Verkkosivu. Viitattu 21.11.2021. <https://www.traficom.fi/fi/viestinta/tv-audiovisuaaliset-palvelut-ja-radio-audiovisuaalisten-sisaltojen-esteettomyys>

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2021b. Audiovisuaalisten sisältöpalvelujen esteettömyyden valvonta ja ohjeistus. 1.10.2021. Dnro Traficom/1445/11.03.09/2021. Viitattu 20.11.2021. <https://www.traficom.fi/sites/default/files/media/file/AV-sis%C3%A4lt%C3%B6palvelujen%20esteett%C3%B6myyden%20valvonta%20ja%20ohjeistus.pdf>

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2021c. Yhteydenottolomake: Ääni- ja tekstityspalvelut tv-ohjelmissa ja tilausohjelmajärjestelmissä. Viitattu 8.12.2021. <https://www.traficom.fi/fi/yhteydenottolomake-aa-ni-ja-tekstityspalvelut-tv-ohjelmissa-ja-tilausohjelma-palveluissa>

Myllymäki, Ville 2020. Kuuloliiton jäsenyhdistysten jäsenten ikäjakauma. Verkkosivu 25.4.2020. Helsingin Kuuloyhdistys ry. Viitattu 10.11.2021. <https://helky.fi/artikkelit/liiton-ja-helkyn-jasenten-ikajakauma/>

Pesonen, Tero & Kunelius, Niko 2019. Suoratoistopalveluiden saavutettavuusraportti. Traficom tutkimuksia ja selvityksiä 31/2019. Liikenne- ja viestintävirasto Traficom. Viitattu 10.11.2021. <https://www.traficom.fi/sites/default/files/media/publication/Suoratoistopalveluiden%20saavutettavuusraportti%202019.pdf>

Pöntys, Minna 2016. Ohjelmatekstitys – silmin nähtävää puhetta. Teoksessa Liisa Tiittula & Pirkko Nuolijärvi (toim.) Puheesta tekstiksi. Puheen kirjallisen esittämisen alueita, keinoja ja rajoja, s. 136–161. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rainò, Päivi 1997. Selkosuomesta puheen kuvailuun. Virittäjä 101, 608–618. Viitattu 21.11.2021. <https://journal.fi/virittaja/article/view/39022/28306>

Rai Per il Sociale [päiväämätön]. Programmi con sottotitoli. (L'elenco aggiornato dei programmi con sottotitoli é consultabile quotidianamente alla pagina 771 di Televideo.) Päivittyvä verkkosivusto. Viitattu 2.12.2021. <https://www.rai.it/dl/sociale/website/ContentItem-168dd7b2-76e0-4e97-a0c5-577194ef19a0.html>

Romero Fresco, Pablo 2018 Respeaking: Subtitling through speech recognition. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) The Routledge Handbook of Audiovisual Translation, s. 96–113..Abingdon: Routledge.

Ruutu-ohjelmien tekstitys 2018. Verkkosivu. Päiväty 9.11.2018. Viitattu 10.11.2021. <https://www.ruutu.fi/article/1422>

- Saarenmaa, Kaisa 2019. Televisio saa kuuden vuosikymmenen jälkeen yhä 60 prosenttia suomalaisista päivittäin äärelleen. Tieto & Trendit. Verkkoartikkeli 2.5.2019. Tilastokeskus. Viitattu 28.10.2021. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/televisio-saa-kuuden-vuosikymmenen-jalkeen-ya-60-prosenttia-suomalaisista-paivittain-aaarelleen/#start>
- Saarenmaa, Kaisa 2020. Päivittäisestä mediakattauksesta löytyy jokaiselle jotain digikuilun molemmin puolin. Tieto & Trendit. Verkkoartikkeli 14.2.2021. Tilastokeskus. Viitattu 28.10.2021. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/paivittaisesta-mediakattauksesta-loytyy-jokaiselle-jotain-digikuilun-molemmin-puolin/>
- Suomen virallinen tilasto 2020. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. Liitetaulukko 27. Nettitelevisiopalvelujen, tilausvideopalvelujen ja videopalvelujen katsominen 2020, %-osuus väestöstä 1). Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 14.11.2021. http://www.stat.fi/til/sutivi/2020/sutivi_2020-11-10_tau_027.fi.html
- SVT 2021a. Så aktiverar du undertexter & syn-/tecken-språkstolkning. Verkkosivu. Päivitetty 17.11.2021. 2021. Viitattu 21.11.2021. <https://kontakt.svt.se/guide/sa-aktiverar-du-undertexter>
- SVT 2021b. Så arbetar SVT med undertexter. Verkkosivu. Päivitetty 29.9.2021. Viitattu 20.11.2021. <https://kontakt.svt.se/guide/undertext>
- Tepa-termipankki. Sanastokeskus TSK. Päivitettävä verkkojulkaisu. Viitattu 28.10.2021. <https://termipankki.fi/tepa/fi/>
- Tieteen termipankki 2021. Erikoisalojen sanaston ja sanakirjojen kokoelma. Päivitettävä verkkojulkaisu. Kielikone & Sanastokeskus TSK. Viitattu 10.11.2021. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>
- Tietoyhteiskuntakaari 917/2014.
- Tiittula, Liisa 2016. Vastaanottajien näkemyksiä ohjelmatekstityksen toimivuudesta. R. Hartama-Heinonen, M. Kivilehto & M. Ruokonen (toim.) MikaEL – Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 9. Viitattu 28.10.2021. https://www.sktl.fi/@Bin/1591116/%20MikaEL9_Tiittula.pdf
- Tiittula, Liisa & Kurimo, Mikko & Mansikkaniemi, André & Rainò, Päivi 2018. Ohjelmatekstityksen toimivuus eri kohderyhmien näkökulmasta. Teoksessa Ritva Hartama-Heinonen, Marja Kivilehto, Minna Kumpulainen & Katja Vuokko (toim.) MikaEL, Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 11, 20–34. Viitattu 20.11.2021. <http://hdl.handle.net/10138/241808>
- Tiittula, Liisa & Rainò, Päivi 2013. Ohjelmatekstityksen laatu ja saavutettavuus vastaanottajan näkökulmasta. Teoksessa Marja Kivilehto & Minna Ruokonen & Leena Salmi (toim.) MikaEL. Electronic proceedings of the KäTu symposium on translation and interpreting studies 7. Viitattu 20.11.2021. <https://sktl-fi.directo.fi/liitto/seminaarit/mikael-verkkojulkaisu/arkisto-archive/vol-7-2013>
- Valtioneuvosto [2017]. Mediapoliittinen ohjelma: Suomalaisen median monimuotoisuuden varmistaminen. Verkkosivusto. Viitattu 2.12.2021. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=LVM052:00/2017>
- Valtioneuvosto 2019. Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain uudistaminen. Säädösvalmistelu LVM004:00/2019. Verkkosivusto. Viitattu 28.11.2021. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=LVM004:00/2019>
- Valtioneuvoston asetus audiovisuaalisista palveluista 1245/2014.
- Valtioneuvoston asetus televisio- ja radiotoiminnasta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta 948/2020.
- Valtioneuvoston asetus televisio-ohjelmiin liitettävästä ääni- ja tekstityspalveluista 292/2011.
- Vertanen, Esko 2001. Ruututeksti tiedon ja tunteiden tulkkina. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) Alussa oli käänös. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 131–153.
- Viestinnän tutkimuskeskus CRC. Suomalainen televisiotarjonta 2011. Diaesitys 11.7.2012. Helsingin yliopisto. Viitattu 28.11.2021. <http://docplayer.fi/4413626-Suomalainen-televisiotarjonta-2011.html>
- Vitikainen, Kaisa 2018. Developing live subtitling in Finland. Moving from manual subtitling towards respeaking. Teoksessa Ritva Hartama-Heinonen, Marja Kivilehto, Minna Kumpulainen & Katja Vuokko (toim.) MikaEL, Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 11, 35–48. Viitattu 28.10.2021. https://www.sktl.fi/@Bin/1910846/MikaEL11_Vitikainen.pdf
- Yle Areena 2018. Facebook-päivitys 23.7.2018. Viitattu 20.11.2021. <https://www.facebook.com/yleareena/posts/10156748958009203/>
- Yleisradion hallintoneuvoston kertomus eduskunnalle yhtiön toiminnasta vuonna 2016. K 7/2017 vp. Viitattu 28.11.2021. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_7+2017.pdf
- Zárate, Soledad 2021. Captioning and Subtitling for d/Deaf and Hard of Hearing Audiences. London: UCL Press. DOI: 10.14324/111.9781787357105
- Åkermarck, Mikael 2020. Puheenvuoro: Viestinnän saavutettavuus lainsäädännössä. Teoksessa Maija Hirvonen & Tuija Kinnunen (toim.) Saavutettava viestintä. Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta etsimässä. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.

LIITE 1 Verkkokyselylomake

TEKSTITYSBAROMETRI 2021

Hyvä vastaaja,

Keräämme ~~23.8.2021–12.9.2021~~ 15.9.2021 (huom. aikaa jatkettu!) tv-kanavien ja suoratoistopalvelujen ohjelmia seuraavien katsojien omakohtaisia näkemyksiä tekstityksistä, joissa ohjelmassa kuultu puhe toistetaan samalla kielellä. Tekstissä voidaan kertoa myös ohjelmassa kuuluvista muista äänistä.

Kyselyn tekevät yhdessä Kuuloliitto ja Humanistinen ammattikorkeakoulun Tulkkkaus ja kielellinen saavutettavuus -vahuusala.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista ja voit valita ne kysymykset, joihin haluat vastata. Kyselyssä ei kerätä henkilötietoja, joista vastaaja voidaan tunnistaa.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 10 minuuttia.

Vastaamalla kyselyyn annat luvan käyttää vastauksiasi tv-ohjelmien ja suoratoistopalvelujen tekstitykseen liittyvään tutkimukseen, tiedotustoimintaan ja Kuuloliiton vaikuttamistyöhön sidosryhmien kanssa. Sidoryhmiä ovat mm. viranomaiset ja mediayhtiöt.

Vastaamalla tähän kyselyyn myös sinä voit vaikuttaa kotimaisten tv-ohjelmien tekstitystarjontaan ja -palveluihin!

Vastauksestasi kiittäen

Sami Virtanen

Asiantuntija, saavutettavuus ja digitaalisuus
Kuuloliitto
sami.virtanen(at)kuuloliitto.fi

Päivi Rainò
Tutkija, tulkkkaus ja kielellinen saavutettavuus
Humanistinen ammattikorkeakoulu
paivi.raino(at)humak.fi

(sivunvaihto)

1. Miksi käytät tekstitystä? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- Koska en kuule
- Kuulohavainnon tukena
- Pitäessäni vastaanotinta hiljaisella tai äänettömällä
- Kielen ymmärtämisen tukena
- Uteliaisuudesta. Voit kertoa tässä lisää:
- Koska toinen ohjelmaa katsova henkilö tarvitsee tekstitystä. Voit kertoa tässä lisää:
- Joku muu syy, mikä?

2. Otatko tekstityksen käyttöön... Voit valita useita vaihtoehtoja.

- -TV:n omien asetusten kautta. Tällöin valikossa näkyy tekstityskielenä esimerkiksi ”hollanti” tai ”tekstitys kuulovammaisille”.
- Teksti-tv:n tekstityssivun kautta (valitsemalla esim. Ylen ohjelmissa Teksti-tv:n sivun 333)
- Tilauspalvelun (esim. Yle Areena, Youtube, Netflix) oman valikon kautta
- Joku muu vaihtoehto, mikä?
- Nämä vaihtoehdot eivät ole minulle tuttuja. Haluaisin tietää asiasta lisää.
- En osaa sanoa

3. Otatko tekstityksen käyttöön, kun seuraat ohjelmia... Voit valita useita vaihtoehtoja.

Tekstityksellä tarkoitetaan tässä kyselyssä siis ohjelman puheen toistamista samalla kielellä - esim. suomenkielistä puhetta suomeksi tai englanninkielistä puhetta englanniksi.

- maksuttomalla kotimaisella tv-kanavalla (esim. Yle, MTV3, Nelonen)
- maksuttomalla ulkomaisella tv-kanavalla. Mitä kanavia käytät?
- maksuttomasta kotimaisesta netti-tv/suoratoistopalvelusta (esim. Yle Areena, Mtv (netti-tv), Ruutu)
- maksullisesta kotimaisesta netti-tv/suoratoistopalvelusta (esim. C More, Ruutu+, Elisa Viihde, Viaplay)
- maksullisesta ulkomaisesta netti-tv/suoratoistopalvelusta (esim. Netflix, HBO, SVT Play)
- Muista lähteistä. Mistä?

(sivunvaihto)

4. Minkä kotimaisten tv-kanavien ohjelmissä käytät tekstitystä? Voit valita useita vaihtoehtoja.

Tekstityksellä tarkoitetaan tässä kyselyssä ohjelman puheen toistamista samalla kielellä, esim. suomenkielistä puhetta suomeksi tai ruotsinkielistä puhetta ruotsiksi.

- Yle (TV 1, TV 2, Teema & Fem)
- MTV 3
- Nelonen
- Muu, mikä?
- En osaa sanoa

(sivunvaihto)

5. Minkä kotimaisen netti-tv:n (= suoratoistopalvelu, tilausvideopalvelu) ohjelmissä käytät tekstitystä?

Voit valita useita vaihtoehtoja. *Huom. tekstityksellä tarkoitetaan tässä kyselyssä ohjelman puheen toistamista samalla kielellä, esim. suomenkielistä puhetta suomeksi tai ruotsinkielistä puhetta ruotsiksi.*

- Yle Areena
- Mtv (www.mtv.fi)
- Nelonen/Ruutu
- Muu, mikä?
- Maksullisesta kotimaisesta netti-tv/suoratoistopalvelusta (esim. C More, Ruutu+, Elisa Viihde, Viaplay)
- Maksullisesta ulkomaisesta netti-tv/suoratoistopalvelusta (esim. Netflix, HBO)
- Muista lähteistä. Mistä?
- En osaa sanoa.

6. Tässä voit antaa palautetta kotimaisten tv-ohjelmien ja suoratoistopalveluntarjoajien tekstityksistä. Sekä myönteinen että kielteinen palaute on tervetullutta. *Tekstityksellä tarkoitetaan tässä kyselyssä ohjelman puheen toistamista samalla kielellä, esim. suomenkielistä puhetta suomeksi tai ruotsinkielistä puhetta ruotsiksi.*

7. Tässä voit kertoa havaintoja ja kokemuksiasi ulkomaisten suoratoistopalveluntarjoajien tekstityksistä. *Huom. tekstityksellä tarkoitetaan tässä kyselyssä ohjelmassa käytetyn puheen toistamista samalla kielellä.*

(sivunvaihto)

8. Kuinka tärkeitä ovat seuraavat seikat, kun valitset, mitä ohjelmaa katsot?

1 = ei ollenkaan tärkeä, 5 = erittäin tärkeä

- Ohjelmatekstitys on saatavilla ohjelmaan
- Tekstit ovat näkyvissä riittävän pitkään, jolloin ehdin lukea ne
- Tekstit noudattavat alkuperäistä puhenopeutta ja -rytmiä
- Tekstitys noudattaa mahdollisimman tarkasti alkuperäistä puhetta
- Tekstitys välittää tiedon siitä, kuka puhuu
- Tekstit välittävät tiedon muista ohjelmassa kuuluvista äänistä

9. Esimerkiksi Youtubessa ja ulkomaisilla tv-kanavilla voit myös valita puheentunnistukseen pohjautuvan tekstityksen. Käytätkö tällaista tekstitystä?

- Kyllä, aina
- Kyllä, joskus
- En
- En tiennyt tällaisesta vaihtoehdosta. Haluaisin tietää asiasta lisää.

10. Voit halutessasi kertoa lisää tekstitykseen liittyvistä käyttökokemuksistasi:

(sivunvaihto)

Lopuksi kysymme vielä taustatietoja. Voit myös kommentoida tätä kyselyä.

11. Minkä ikäinen olet?

- alle 15-vuotias
- 15–24 vuotta
- 25–40 vuotta
- 41–59 vuotta
- 60–74 vuotta
- 75 vuotta tai yli
- En halua sanoa

12. Käytän ohjelmien katselussa kuuntelemisen tukena...Voit valita useita vaihtoehtoja.

- induktiosilmukkaa
- langatonta kuuntelujärjestelmää
- kuulokkeita
- Nämä vaihtoehdot eivät ole minulle tuttuja. Haluaisin tietää asiasta lisää.
- En osaa sanoa.

(sivunvaihto)

13. Missä maakunnassa asut?

Uusimaa, Kanta-Häme, Pirkanmaa, Päijät-Häme, Satakunta, Varsinais-Suomi, Keski-Suomi, Etelä-Karjala, Etelä-Savo, Kymenlaakso, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu, Lappi, Ahvenanmaa. – En halua sanoa.

14. Tässä voit kommentoida kyselyämme tai lähettää palautetta Kuuloliitolle.

(Lähetä.)

Kiitos ajastasi ja vastauksistasi!

Tekstitysbarometri 2021
Sami Virtanen & Päivi Rainò
Julkaisun toimittaja: Päivi Rainò

ISBN 978-952-456-406-9
ISSN 2343-0664 (painettu)
ISSN 2343-0672 (verkkajulkaisu)

Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 130.
© Tekijät ja Humanistinen ammattikorkeakoulu, 2021, Helsinki